

הלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "הקת" (ובו ז' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק קי"ד "משלוח מפתיע לסנטור"

רבינו (בפרי' ח' מהל' כלי המקדש דין ג') ולפי זה יש לתמוה על רבינו שכתב "והעושה אותה לובש ארבעה כלים של כהן הדיוט דמנא ליה דין זה? מאחר דמגז"ש דיום הצום מיייתין לה? וממשיך שם המל"מ.

ואע"ג דבתוספתא (פ"ג דפרה) תנינא מצוותה בד' בגדי לבן של כהן הדיוט, אין זה מהקושי, דאפשר דהתוספתא סברה דאבנט של כהן הדיוט גם כן היה של בוץ ולא היה כלאים, שהרי דבר זה מחלוקת דתנאים הוא, כדאיתא בפ"ק דיומא (דף י"ב) ובפ"ב (דף כ"ג). אך לרבינו שפסק דאבנטו של כהן הדיוט היה של כלאים, יש לתמוה, דאיך פסק כאן דלובש ד' כלים של כהן הדיוט? וראיתי לרבינו בפירוש המשנה שכתב, וכלי לבן הם אותם שהיה לבוש כהן גדול ביום הכיפורים לעבודת היום כמו שנתבאר בפסוק, ואמנם הם ד' כלים שהיה לבוש כהן הדיוט לעבודה. ולשון התוספתא מצוותה בד' כלי לבן של כהן הדיוט ע"כ. ולא יכולתי להלום דבריו שרצה להשוות בגדי כהן הדיוט לבגדי לבן של כהן והדברים צריכים אצלי תלמוד" עכ"ל.

תורף דברי המשנה למלך כך הם: הנה הספרי לומד גז"ש חוקה שנאמרה בפרה אדומה מחוקה שנאמרה ביום כיפור לומר דבאותם בגדי כהונה שעושה הכהן הגדול את עבודת יום הכיפורים עושה הוא את עבודת הפרה. והנה כידוע כהן גדול עשה את עבודת יום הכיפורים בבגדי בוץ וזה אומר שאת עבודת הפרה צריכים גם כן לעשות רק בד' בגדי לבן שהאבנט שלו עשוי מבוץ ולא בשל כלאים, ברם אין זה סתירה שגם בגדים אלו יהיו כשרים להדיוט, אם נאמר שגם כהן הדיוט בכל השנה כולה לובש בגדי בוץ, וא"כ אפשר היה ליישב את המשנה בפרה שיעלה בקנה אחד עם התוספתא, דאמנם הכהן העושה את הפרה ילבש בגדי לבן שהם גם בגדי כהן הדיוט, אבל כל זה שייך לומר אם הכהן הדיוט עצמו לובש כל השנה בוץ ולא כלאים. נמצא שלגבי עבודת יום הכיפורים שווים הם וממילא שווים הם לגבי עבודת הפרה.

ברם את שיטת הרמב"ם זה לא יישב כי הוא לשיטתו פסק שכהן הדיוט לובש בכל השנה כלאים ושוה הוא בכל השנה עם הכהן גדול מלבד ביום הכיפורים שכהן גדול לובש באותו יום בגדי בוץ, ממילא אי אפשר לעשות את הפרה בד' בגדי הדיוט אם לומדים גז"ש ד"חוקה

א) מפני מה ניתן לעשות את הפרה בבגדי כהן הדיוט?

איתא בפרשה (פרי' י"ט פס' ב' ג') "זאת חוקת התורה אשר ציוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו".

הנה אף דהכא הוי עבודת הפרה הראשונה באלעזר בן אהרן שהיה סגן, ברם להלכה ביתר הפרות פסק הרמב"ם (פ"א מהל' פרה אדומה לה' י"ב) וז"ל "והעושה אותה לובש ארבעה כלים של כהן הדיוט בין עשאה כהן הדיוט בין עשאה כהן גדול".

פסק בזה הרמב"ם דאין כל נפקמ"נ מי עושה אותה בין כהן גדול בין כהן הדיוט, ברם היא נעשית בד' בגדי לבן של כהן הדיוט ולא יעשה הכהן הגדול בח' בגדים, ובכס"מ כתב טעמו בזה, וז"ל "ומה שכתב והעושה אותה לובש ד' כלים של כהן הדיוט, בפ"ד דפרה "ובכלי לבן הייתה נעשית" ובתוספתא יליף לה בגז"ש, וכתבה רבינו שם".

וב'משנה למלך "כתב בזה וז"ל "דין זה הוא משנה (ריש פרק ד' דפרה) ובכלי לבן הייתה נעשית, וכבר ביאר רבינו (בפ"ד דין ג') שאם עשאה מחוסר בגדים או בבגדי זהב פסולה, וטעמא דמילתא איתא בספרי [בזאת חוקת] ר' אלעזר אומר, נאמר כאן חוקה ונאמר להלן חוקה, מה חוקה האמורה להלן בבגדי לבן אף חוקה האמורה כאן בבגדי לבן הכתוב מדבר, וכבר הביא רבינו ברייתא זאת בפירוש המשנה".

ותמוה המשנה למלך על הלכה זו "והנה דבר ידוע הוא דבגדי לבן שהיה לובש הכהן הגדול ביום הכיפורים אינן דומים לבגדי כהן הדיוט, לפי שבגדי כהן הדיוט האבנט היה כלאים אך בגדי לבן ביום הצום לא היה בו כלאים כלל, וכל זה מבואר (בפ"ח מהלכות כלי המקדש). ולפי מה שכתבתי דמגז"ש דחוקה האמורה ביום הכיפורים ילפינן לה, נראה דהבגדים שלובש כהן השורף את הפרה הם דווקא הבגדים שלובש כהן גדול ביום הצום ולא בגדי כהן הדיוט, והכי דייק לישנא דמתניתין דקתני "ובכלי לבן הייתה נעשית" ומשמעות כלי לבן הם הבגדים שלובש כהן גדול ביום הצום וכמו שכתב

(והכי איתא ברש"י יומא דף מ"ג ע"א) ומשום דהרי בלאו הכי לא נעשית במקדש אלא בהר המשחה והוכשרו בה פסולי כהונה, אונן טבול יום ומחוסר כיפורים, ואמרינן בגמ' ביומא (דף מ"ב ע"א) דפרה לאו עבודה הוי, ומאי דבעי כהונה דומיא דמראות נענים, להכי הוי ס"ד דנוכל לעשות את כל עבודתה בבגדי חול, להכי אתי הדרשה וכיבס בגדיו הכהן בכיהונו דבעי בגדי כהונה.

ברם אין מקום להפקיע את בגדי הכהן הדיוט ולהכי לאחר שהכשרנו את עבודת הפרה בכהן הדיוט יש לומר שיעשה הכהן את העבודה בבגדי כלאים שראויים לו. ואדרבה רק באלו, שהרי לאחר הדרש דהכהן בכיהונו יש לומר דרק בבגדים אלו ראוי לו לעבוד, דבלא זה תהיה העבודה פסולה מדין מחוסר בגדים (אף דאין זו עבודה ממש, מכל מקום לאחר שהתורה חייבה הכהן בכיהונו סברא דצריך להיות דווקא בבגדים הראויים לו, כהן גדול בבגדיו וכהן הדיוט בגדיו).

ואם כן נצטרך לומר בדרך האפשר דלא כמשנה למלך, דהרמב"ם לא למד את דרשת הספרי הראשונה מחוקה חוקה, דבאמת לפי החשבון שעשה אין כל מקום לדין שהוציא הרמב"ם, אבל אם הרמב"ם ילמד כדרשת הספרי השניה דאינה לומדת זאת מיום הכיפורים אין לנו את המגבלה שחייב לעשות את העבודה בבגדי בוץ, וא"כ שפיר יוכל הכהן הדיוט לעשות את עבודתו בבגדים הראויים לו באבנט כלאים ודו"ק.

יש להוסיף לזה את דברי ה"אור שמח" (בפ"ה מכלי המקדש ה"י י"ז) דהביא לפלוגת הירושלמי (בשקלים פ"ז והבבלי במנחות דף ע"ח ע"ב) ככהן גדול שלא עבד מעולם ומביא מנחת חינוך ביומו הראשון, כמה מנחות יביא (מלבד מנחת חביתין של כל יום שחייב מצד דין כה"ג) האם אחת או שנים, דעת הבבלי דמביא שתי מנחות ואילו הירושלמי סובר דמביא מנחת חינוך אחת, דיסוד המחלוקת אם אבנטו של כהן הדיוט וכהן גדול שווים, כלומר שכהן הדיוט וכהן גדול שניהם הולכים בכל יום בגד כלאים ורק נוספו לכהן גדול עוד ד' בגדי זהב, נמצא שביום הראשון לחינוכו נעשה בבת אחת כהן הדיוט וכהן גדול. ולפי זה ביום הראשון שלו יש לו להביא שתי מנחות, אחת ככהן הדיוט ואחת ככהן גדול וזו היא דעת הבבלי.

ברם אם האבנט של כהן הדיוט הוא של בוץ ואילו אבנט של כהן גדול הוי כלאים נמצא שהכהן גדול ביום הראשון שלו לעבודה עובד רק ככהן גדול ומעולם לא נעשה כהן הדיוט שהרי מעולם לא לבש בגדי כהן הדיוט וזה ברור שאבנט הכלאים שלו אינו ראוי לכהן הדיוט שצריך ללבוש באותו יום בגד בוץ וא"כ אין הוא יכול לעשות בבת אחת שתי עבודות עבודה כהן גדול ועבודה כהן הדיוט? ועל כן אין לו להביא שתי מנחות כי באותו יום עבד רק ככהן גדול ולא ככהן הדיוט וזוהי דעת הירושלמי. אבל אם גם לכהן הדיוט יש בגד כלאים אפשר לומר שעשה שתי עבודות אחת ככהן הדיוט

חוקה" שאומר לנו שאת עבודת הפרה צריכים לעשות באותם בגדים שעובד הכהן גדול ביום הכיפור דהוא בבגדי בוץ, א"כ אם כהן הדיוט יעשה את הפרה לא יוכל ללבוש רק את בגדיו ואלו יהיו בגדי כלאים ובבגדי כלאים תהיה עבודה זאת פסולה, כי הרי אין זו עבודת יום הכיפורים ואין זה עולה יפה עם הגז"ש, ואם ילבש בגדי בוץ אין הוא לבוש בגדי כהן הדיוט אלא בגדי כהן גדול א"כ איך יתבארו דברי הרמב"ם שסתר את משנתו מכל וכל.

בר מן דין יש לתמוה באופן אחר, באופן שכהן הדיוט ילבש בגדי בוץ בשריפה, שאין זה בגד של כהן הדיוט ואם אמנם לא יהיה מרובה בגדים כי אינו הולך עם שמונה בגדים אבל בפשטות יהיה מחוסר בגדים כי אין זה האבנט שלו ואין ספק שלא תעלה לו לבישה של כהן גדול שאינו ראוי לו שהרי לא התירה לו לכהן הדיוט לעבוד בבגדי בוץ דאם היה ראוי לעבוד בבגדי בוץ לא הייתה מתירה לו התורה לעבוד בבגדי כלאים, אלא ע"כ דאין עבודה בבגד בוץ כשרה אצלו כלל וא"כ היאך הכשירו לו לעבוד בבגדי בוץ, דודאי זה יהיה עבודת מחוסר בגדים. ולפי"ז יש לתמוה, לא רק על שיטת הרמב"ם אלא על אותו מ"ד שסובר שעבודת כהן הדיוט הייתה כשרה רק בבגדי כלאים, היאך יעשה את העבודה בפרה שמצריכה דווקא בגדי בוץ?

ברם באמת מצינו ילפותא נוספת בספרי, דאיכא דיליף דבעינן לעשות את הפרה בבגדי כהונה מוכבס בגדיו הכהן הכהן בכיהונו, הרי לנו דרשה אחרת שממנה למודים עבודת הפרה שנעשית בבגדי כהונה, והכי נמוי איתא בגמ' ביומא (דף מ"ג ע"ב) ואפשר דלאותו מ"ד לא ילפינן האי שדרשה ד"חוקה חוקה" דהרי אם ילפינן לה מחוקה חוקה בלאו הכי חייבים אנו לבגדי כהונה כפי שנעשו עבודות יום הכיפורים בבגדי לבן, ולמה לי שתי דרשות?

אלא ע"כ דמאן דיליף לה מוכבס בגדיו הכהן בכיהונו לית ליה האי דרשה דחוקה חוקה ובעי למילף לה ממקום אחר. וצ"ב במה נחלקו שתי הדרשות (לבד העניין דלא קיבל האי תנא את גז"ש ואין אדם דורש מעצמו ולהכי בעי למילף לה ממקום אחר).

והגאון בעל "גנת אגוז" שליט"א העלה לומר דשורש המחלוקת היא דמאן דסובר דבגדי כהן הדיוט הוו כלאים ולא הוו בגדי כהן גדול ביום הכיפור שווים לו, על כרחך שאינו יכול ללמוד את הדרשה של "חוקה חוקה" כיון דבגדיו אינם שווים לשל כהן הדיוט ואם יעבוד הלה בבגדי בוץ הוי מחוסר בגדים, על כן יליף ליה מדרשת "וכיבס בגדיו הכהן, בכיהונו" דמהתם ילפינן דבעינן לבגדי כהונה ואפשר כל אחד בבגדיו, כהן הדיוט בבגדי כלאים וכהן גדול בבגדי בוץ (דזה פשוט דאי אפשר לו לעשותם בח' בגדים ואף אם אין לנו את הדרשה חוקה חוקה כיון שאין קטגור נעשה סגור ואף שזו עבודה בחוץ וצ"ב) ואתי לומר לולי האי דרשה, דהיה ראוי לעשות את עבודת הפרה בבגדי חול לגמרי

והנה כל זה לענין טומאת מגע ומשא, ברם לענין טומאת אוהל איכא בזה פלוגתא בראשונים ז"ל, וכן לענין אם מצריך הזאת גי' וז', אף בזה איכא פלוגתא גדולה.

ונפתח בזה בדברי הרמב"ן ז"ל בפסוק הנ"ל "אמר בחלל חרב, כי דבר הכתוב בהוה וכו', ורבותינו (נזיר דף נ"ג ע"ב) עשו בו מדרש מפני יתורו, לומר שהחרב כחלל, שלא בא הכתוב אלא להשוות החלל והחרב לומר שהוא נעשה אבי אבות לטומאה כמת עצמו ומטמא אדם וכלים טומאת שבעה.

והנראה מן הסוגיות במשנה ובגמרא שהוא מטמא במגע ובמשא כמת, אבל אינו כמוהו לטמא באהל "אדם כי ימות באוהל" שאינו רק על האדם עצמו, ואם היה החרב שנטמא במת מטמא באוהל היו הכהנים אסורים בכל הבתים שכולן החרב טמא ויהיה מטמא אותם באוהל.

וכן נראה עוד בגמרא שם (דף נ"ד ע"ב) שאין החרב הנוגע במת מטמא אדם להצריכו הזאת שלישי ושביעי, אף על פי שהאדם הזה הנוגע בו אב לטומאה, והיה זה מפני שבכתוב השני שאמר "והזה על האוהל" (פס' י"ח) כתוב "ועל הנוגע בעצם או בחלל או בחלל או במת" ולא אמר או בחלל חרב. ואם כן הרי החרב כחלל לטמא במגע טומאת שבעה אבל לא לטמא באוהל, ולא להצריכו הזאה, ואין הנזיר מגלח עליו ואין הכהן מוזהר ממגעו כלל וכו' יעו"ש.

וזו היא גם דעת רבינו חיים הכהן בתוס' בנזיר (דף נ"ד ע"ב ד"ה ומזה בגי' ובזו) דשלח לרבינו תם שסובר שחרב הרי היא מטמאה בטומאת אוהל כיון שהשוותה למת בלשון חריפה מאד "איזה בית אשר תבנו לי, דאם נזיר מגלח עליו הוא הדין דכהן מוזהר עליו ואין לך בית שאין בה שום כלי מתכות או שום מסמר, כדאמרין במס' שמחות (פר' ד' הל' כ"א) כל טומאה שהנזיר מגלח עליה כהן מוזהר.

ברם ר"ת חולק עליו וס"ל דחרב מטמא באהל ומכל מקום כיון דנזיר אינו מגלח עליהם כהן אינו מוזהר עליהם אף אם הוא נטמא בהם. וברמב"ם (פ"ה מהל' טומאת מת הל' ג') כתב ז"ל "כלים שנטמאו במת בין במגע בין באהל הרי הן לנוגע בהן כנוגע במת עצמו, מה המת מטמא הנוגע בו בין אדם בין כלים טומאת שבעה אף כלים שנטמאו במת הם והכלים או האדם שידע בהן טמאין טומאת שבעה שנאמר בחלל חרב או במת, מפי השמועה למדנו שהחרב כמת, והוא הדין לשאר הכלים בין כלי מתכות בין כלי שטף ובגדים (ויעוין בהשגות שם שהשיג עליו דזה רק בחרב או בחיבורין ולא בשאר כלים) הרי הוא אומר כל הורג נפש וכל נוגע בחלל וכי תעלה על דעתך שזה ירה חץ והרג או זרק אבן והרג נטמא שבעת ימים, אלא הורג נפש בחרב וכיוצא שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג שהרי נגע הכלי במת".

ואחת ככהן גדול, ולכן אפשר לומר שעשה באותו יום שתי עבודות אחת ככהן גדול ואחת ככהן הדיוט ושפיר יש לו להביא שתי מנחות, שהרי באותו יום נתכהן הן לכהן גדול והם לכהן הדיוט עכ"ל האור שמח.

והנה דעת הרמב"ם (בפ"ה מכלי המקדש הלכה י"ז) דכהן גדול מקריב שתי מנחות, פוסק הוא כהבבלי, ומשום דסובר הוא דהכהן הדיוט לובש אבנט כלאים ונמצא דמכהן הוא תרתמי הן ככהן גדול והן ככהן הדיוט, לפיכך יש לו להביא שתי מנחות (והכי איתא פ"ח מכלי מקדש הלכה א') בגדי כהונה שלושה מינים, בגדי כהן הדיוט ובגדי זהב ובגדי לבן, בגדי כהן הדיוט הם ארבעה כלים, כתונת מכנסים מגבעת ואבנט וארבעתן לבנים וחוטן כפול ששה ומצנפת. וארבעתן של פשתן לבנים וחוטן כפול ששה והאבנט לבדו רקום בצמר (והוי כלאים) בגדי לבן הם ארבעה כלים שמשמש בהם כהן גדול ביום הכיפור, כתונת ומכנסים ואבנט ומצנפת, וארבעתן לבנים וחוטן כפול ששה ומן פשתן לבדו".

נמצא שבכל השנה לבוש הכהן גדול אבנט של כלאים, ולפיכך שפיר יכול הוא לפסוק שאם כהן גדול לא נתכהן מעולם מביא הוא שתי מנחות, אבל לענין עבודת הפרה אם יסבור גז"ש חוקה חוקה לא יוכל כהן הדיוט לעשות עבודת הפרה בבגדי לבן מבוץ, שהרי חלוקים ד' בגדי כהונה של כהן גדול משל כהן הדיוט.

אלא ע"כ יעשה את עבודתו בבגדי הדיוט שלו בבגדי כלאים, ואפשר עוד יותר, דאף כהן גדול עצמו יוכל לעשות את עבודת הפרה בבגדי כהן הדיוט, לפי תפיסת האור שמח דכהן גדול הוא גם כהן הדיוט, ולפי זה אם ילבש כה"ג בגדי כהן הדיוט ויעשה אותם רק בד' בגדי כהן הדיוט נמי שפיר דמי, שהרי לא גרע מעשה שלו מעבודת כהן הדיוט, שהרי גם ככהן הדיוט ראוי הוא לעשות מעשה הפרה ואין הוא נחשב במעמדו כמחוסר בגדים, כיון שאין עבודת הפרה עבודה גמורה.

ואם אתינן רק מדרשת הספרי השניה וכבס בגדיו הכהן בכיהונו דמצריך רק שיהיה כהן בכיהונו דס"ד דלא יצטרך אפילו בגדי כהונה משום דלאו עבודה היא דהרי פרה הוי בדיק הבית וראויה בפסולי כהונה ובטבול יום ובמחוסר כיפורים, א"כ אפשר שכהן גדול עצמו אם ילבש בגדי כהן הדיוט תהיה עבודתו כשרה, ויש לעיין בסברא זו.

(ב) בדיני חרב הרי הוא כחלל לענין הזאה וטומאת אוהל.

איתא בפרשה (פר' י"ט פס' ט"ז) "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים".

הנה מוזכר כאן בפסוק "חלל חרב" יחד עם מת, ונראה דדינם שווה, ואמרו בזה חכמים "חרב הרי הוא כחלל" ודינו שנטמא כמת ממש, ומי שנוגע בו נעשה אב הטומאה ולא ראשון לטומאה, כדין נוגע בטמא מת.

בלא טבילה לא יטהרו לעולם) או שדין שבעת הימים הוא מחוק הטהרה, דבאמת אף טומאת מת לא הייתה מצריכה שבעה ימים, אלא שיש חוק שצריך לעבור הזאת ג' וז' וזה ממילא מגביל אותו שחייב הוא להיות שרוי בטומאתו במשך שבעה ימים (כלומר שבעת ימי הטומאה זה כתוצאה מהמתנה להזאת ג' ושבעה).

ורצה לומר מרן הגרי"מ פיינשטיין זצוק"ל דבזה גופא נחלקו הרמב"ם והרמב"ן ז"ל, דהרמב"ם סבר דדין טומאת ז' הוא מדיני הטהרה, כלומר אלמלי דין הזאה לא היה דין טומאת שבעה, ואם מצינו דבחרב הרי הוא כחלל נאמרה ההלכה של טומאה לז' ימים, על כרחך דמצריך הוא הזאה, דבלא הזאה לא היה צריך להיות טמא שבעה ימים. ממילא הא בהא תליא.

משא"כ שיטת הרמב"ן סוברת שאין דין הטומאה תלוי כלל בהזאה, דאף בלא הזאה צריך הוא לשהות בטומאת ז' ימים, דזה מחוק הטומאה של מת שמחייב המתנה של שבעה ימים עד לטהרה, וממילא אין כל שייכות בין דין טומאת שבעת ימים לדין הזאה, על כן צריך אני לראיה מוכרחת מפסוק שחרב שהוא כחלל מחייב גם דין הזאה, ובלא זה לא נוכל להחיל עליו דין הזאה, לפיכך כיון שלא מצא הרמב"ן פסוק מפורש לחייב הזאה לא החיל דין הזאה (ברם מדברי מרן הגרי"מ זי"ע נראה דאף הרמב"ם לא היה מוציא דין הזאה מכוח דין הטומאה גרידא דהרי נצרך הוא לפסוק מפורש בפרשת מטות).

אלא דיש לתמוה על הפשט של מרן הגרי"מ פיינשטיין זצוק"ל דאם נימא דדין הטומאה תלי בדין ההזאה, אי"כ צריך להבין מפני מה הזכירה בפרשת חוקת שחרב הרי היא כחלל לענין טומאת שבעה ימים אם בפרשה זו לא הוזכר כלל דין הזאה (דהרי בכך נימק הרמב"ן את טעמו שאין בחרב דין הזאה כיון שלא הוזכרה בפרשה דין הזאה) אי"כ למה הוזכר כאן דין טומאת שבעת ימים אם אין כאן המקום?

ודוחק לומר דכיון שבפרשת מטות כבר הוזכר גבי חרב כחלל דין הזאה, ממילא אין מניעה לכתוב בפרשת חוקת דדין טומאה בחרב הרי הוא כחלל הוא טומאת שבעת ימים. (אם לא שנאמר שאי"כ אין חילוק בין אב לולד, ברם אפשר לומר שהחילוק יהיה לגבי לטמא אדם וכלים).

ו'בבאר מרים" (מאחד מתלמידיו שיחי') רצה להביא לדברי רבו מרן הגרי"מ זצוק"ל דדין הטומאה תלי בדין ההזאה מהגמ' דנזיר (דף נ"ד ע"ב) דאיתא התם איבעיא לגבי טומאת ארץ עמים, אי משום אויר של ארץ העמים גזרו עליה טומאה, או משום גוש של עפר שיש בו מת דחששו שכל ארץ העמים מלאה במתים (שאין מקפידים לקבור את מתיהם במקום מסוים ולציין את הקברים) ולא יזהרו מנגיעה בהם ונפק"מ בזה לגבי מי שנכנס בקרון או בספינה שלא הלך ברגליו ואי אהל זרוק לאו שמיה אוהל טומאת אויר הוי טומאה קלה יותר ולא מצריך הזאת ג' וז'.

ונראה מדברי הרמב"ם דאף הוא מודה דאין בו טומאת אוהל, שהרי כתב שהנוגע בכלי שנטמא במת במגע או באוהל טמא שבעה ולא כתב שמאהיל על הכלי, הרי שאין טומאת אוהל לכלי שנטמא במת, ולענין אם טעון הזאה, נאמר ברמב"ם (פ"ז מהלכות נזירות הל' ח') "נגע באהל המת או בכלים הנוגעים במת אינו מזה בשלישי ובשביעי, ויראה לי שדין זה מיוחד בנזיר אבל כל אדם שנטמא בכלי טומאת שבעה יזה בשלישי ובשביעי כמו שיתבאר בהלכות טומאת מת". הרי לנו פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן לענין דין הזאה בכלי, ומאידך אף הוא מודה דאין כלי מטמא באוהל כהרמב"ן ורבינו חיים הכהן כנגד שיטת התוס' בנזיר דכלי מטמא אף באוהל.

ובשורש פלוגתתם כתב מרן הגרי"מ הלוי זי"ע בחידושו על התורה (פ"ר מטות) לבאר את שיטות שניהם, וז"ל "פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן אם נוגע בחרב טעון הזאה אם לא, נראה דתלוי בזה, דהרמב"ם מפיק להך דינא דחרב הרי הוא כחלל גם מהא דכתוב בפ"ר מטות, כל הורג נפש וגו', יעו"ש (בפ"ה מטומאת מת הל' ג') ובהאי קרא הרי כתיב גם הזאה "תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי" ואי"כ הרי נתרבה להדיא גם להזאה, והרמב"ן מפרש להאי קרא דכל הורג נפש דקאי על טומאת משא עיין בפירושו על התורה שם, והך דינא דנוגע בחרב נפיק רק מקרא דבחלל חרב (דכתיב בפרשת חוקת) ושם רק טומאה בלבד כתיבא ולא הזאה כמו שכתב הרמב"ן עכ"ל.

כלומר פלוגתת הרמב"ן והרמב"ם ז"ל איך לפרש את הפסוק בפרשת מטות, אם לגבי טומאת משא או לגבי טומאת חרב הרי הוא כחלל, דאם קאי על טומאת חרב הרי איתרבאי התם גם דין הזאה, ברם אם קאי הפסוק על טומאת משא, נמצא שכל דין חרב הרי הוא כחלל נמצא רק בפרשת חוקת, והתם לא כתיב דין הזאה על מגע חרב הרי הוא כחלל, ואי"כ מהיכי תיתי לרבות דין הזאה לענין זה.

ובעומק העניין מה סברת החולקים, ביאר חתנו מרן הגאון האדיר רבי מיכל פיינשטיין זצוק"ל, דהנה יש לחקור בדין הטומאה של מת דהוא מטמא את הנוגע בו שבעת ימים משא"כ בשאר הטמאים דכל טומאת מגע אינה מחייבת רק טומאת ערב ותו לא, ודי בטבילה לחוד בלא הזאה (מלבד אלו שהטומאה יוצאת מגופו כנדה זבים ומצורעים שאף הם טמאים שבעה אף שאין בהם דין הזאה ושם צ"ב אמאי איכא טומאת שבעה בלא הזאה, ואולי זה דין בדין הנהגת סדר הטהרה של נקיים ועדיין אין בזה די ביאור).

והנה צריך להבין את סיבת העניין שהטמא צריך שבעה ימים האם זה מחוק הטומאה שכך גזרה התורה שטמא לא יוכל לעלות מטומאתו בפחות משבעה ימים. ובר מין דין יש עוד איזה תנאי בטהרתו הזאה, דכמו שצריך טבילה ובלא טבילה לא יעלה מטומאתו, כך הזאה (וזה תנאי בכל הטמאים ואף אלו שטעונים רק יום אחד

ואדרבה על כרחך דלשיטת הרמב"ן ודאי אין הדין כן, שהרי אין הרמב"ן חולק על דין חרב הרי הוא כחלל למגע ומשא, אלא דהוא אינו מצריך בו דין הזאה, אבל אם יש לו דין טומאה של חרב הרי הוא כחלל לגבי טומאת מגע ומשא, על כרחך דדין טומאתו הוא לענין שבעת ימים, דאם לא כן הרי אין לו כלום מדין חרב הרי כחלל, אלא ע"כ דלשיטת הרמב"ן ודאי דאין הדין אמת ואין דין הטומאה תלוי כלל בדין הזאה, אלא כך הוא חוק הטומאה, וז"ל ואין צריך לפנים.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

(ג) "הר הכרמל" שעל יד ימה של טבריה

**וּמִבְּמֹת הַגֵּיא אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה מוֹאֵב רֹאשׁ הַפְּסָגָה
וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן (כא, כ)**

כתב רש"י: "ד"א ונשקפה הבאר על פני הישימון שנגנזה בימה של טבריא והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר. כך דרש רבי תנחומא".

וכן הוא בירושלמי כלאים פ"ט ה"ג וכתובות פ"ב ה"ג: "כל מי שהוא עולה להר הישימון וראה כמין כברה קטנה בים טבריא זו היא בארה של מרים", ובויק"ר פכ"ב ד': "מעשה במוכה שחין אחד שירד לטבול בטבריא וארעת שעתא וטפת לבירא דמרים ואסחי ואיתסי, והיכן היא בארה של מרים א"ר חייא בר אבא כתיב ונשקפה על פני הישימון שכל מי שהוא עולה על ראש הר ישימון ורואה כמין כברה קטנה בים טבריא זו היא בארה של מרים, א"ר יוחנן בן נורי שערותא רבנן והוא מכוונא כל קביל תרעי מציעיא דכנישתא עתיקא דטבריא", וכן הוא בקה"ר פ"ה ומדרש תהילים פכ"ד.

וכן בשער הגלגולים הקדמה ל"ח כתב: "בלכתך דרך ים טבריה אל חמי טבריא באמצע הדרך ממש במקום שיש דקלים רבים בשפת הים ההוא מכוון כנגד מגדל אחד אשר בראש ההר שם הוא בארה של מרים", ובשם הגדולים להחיד"א בסוף ערך מהר"ר חיים ויטאל כתב: "אך כבר נודע שהרב השקהו למהר"ר ז"ל מבארה של מרים בים טבריה ונתישבה החכמה בקרבו".

אמנם בשבת ל"ה ע"א איתא: "אמר רבי חייא הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזו היא בארה של מרים", וגמ' זו מפליאה מאוד לכאורה, שהרי ידוע שמקומה של בארה של מרים הוא בימה של טבריה, כמ"ש בכל המקורות הנ"ל, וימה של טבריא הוא רחוק מאוד מהר הכרמל שהוא בחיפה על שפת הים התיכון.

ובכפתור ופרח סוף פ"ז כתב: "רש"י ז"ל בפרשת חקת התורה הביא בשם תנחומא שבימה של טבריא הוא

והגמ' בעי למיפשט הספק מהמשנה שנאמר בה "ומזה שלישי ושביעי" ומשמע דקאי על כל מה שנשנה במשנה שם ובין הדברים הזוכר טומאת ארץ העמים ועל כרחך יש לפשוט דהטומאה היא משום גוש ולהכי בעי הזאת ג' וז', דאי משום אויר לא היו גוזרים דין הזאה משום דטומאה זו קלישא טפי, ועל זה דחתה הגמ', דלעולם גזרו על אויר ולא על גוש, ומה שנאמר במשנה שצריך הזאת ג' וז' קאי על יתר הדברים שנשנו במשנה ולא טומאת ארץ העמים, הכי נמי מסתברא דאין דין הזאה עולה על כל המשנה שהרי במשנה הזוכר גם דין כלים שנגעו במת ותמהה הגמ' וכי כלים בני הזאה נינהו? ובפרש"י שם: בני כלים בני הזאה נינהו, כלומר ואם נגע נזיר בכלים הנוגעים במת צריך הזאה, בתמיה? אלא לאו שמע מינה דדין הזאה קאי רק על השאר כגון גולל ודופק ורביעית דם ואוהל וכו' יעוי"ש.

ותמהו שם התוס' (ד"ה ומזה בגי' ובז') דאמאי לא שנו דמייירי בכלי מתכות דבעי הזאה דבחרב הרי הוא כחלל בעי הזאה, ור"ת תירץ דעל כרחך אי אפשר לומר דמייירי בכלי מתכות, דא"כ היה הנזיר מגלח עליהן, דחרב הרי הוא כחלל ובמשנה נאמר שאין הנזיר מגלח עליהן. ורבינו חיים כהן שלח לו ע"ז דא"כ אינו יכול לגור בשום בית, כיון שאין לך בית אחד שאין בו כלים שלא היו באהל המת ואם נזיר מגלח עליהן כהן מוזהר עליהן ואין לך בית שאין בו מסמר שלא היה בבית המת ועל כן הכריע דאין בדין כלי מתכות דין הזאה כלל ולפיכך אין הכהן מוזהר עליהן ולפי"ז כל הכלים לאו בני הזאה נינהו.

ויש מפרשים שמבארים דלשיטה דמזים על כלי מתכות, א"כ כלים שאינו מזה עליהן (כגון כלי שטף) דין טומאתן הוי טומאת ערב בלבד ולא שבעת ימים. ולכאורה למה הדין הוא כך, מה תלי דין זה בהזאה ודילמא טומאתן שבעה ימים רק דלא בעו הזאה ובזה הן חלוקים מדין חרב הרי כחלל, דחרב הרי מטמא ומצריך הזאה כמת ממש, ואילו שאר הכלים דינם אמצעי דאף הם מטמאים שבעה ימים אבל לא מצריכים דין הזאה?

ברם לפי דברי מון הגרי"מ הנ"ל הדברים מחוורים שפיר, דדין טומאת שבעה תלי בדין הזאה, דאי אפשר שתהיה טומאת שבעה בלא דין הזאה, ולפיכך אי מייירי בכלים דאינם טעונים הזאה על כרחך מיניה וביה דטומאתם הוי טומאת ערב בלבד.

ברם אין זו ראיה, דבאמת אפשר לומר דאם יש חלוקה בדין הכלים וכל דין חרב הרי הוא כחלל נאמר רק בכלי מתכת בלבד, אבל שאר הכלים אינם בגדר זה, ממילא יורדת טומאתם והוי דרגתם רק טומאת אב הטומאה, דמי שנוגע בהם הוי ראשון לטומאה, ולפיכך פשיטא דאין מי שנוגע בו טעון הזאה ואין בו רק טומאת ערב. אבל אין זה אומר דלשיטת הרמב"ן דאין דין הזאה בחרב לא תהיה טומאתו שבעת ימים, אף שאין בזה דין הזאה.

הכרמל, כנ"ל). ועוד כתב באותה אגרת: "ומשם הלכתי להר הכרמל ועליתי על ההר ונכנסתי בתוך מערה אחת ולשם קבורת יוכבד אם משה רבינו וצפורה אשת משה ואליעזר וגרשם בניו", וברור שכוונתו להר הכרמל שבטבריא, כנודע מהרבה מקורות אחרים שמקום קבורתם הוא בטבריא (קרוב לשכונת קרית שמואל).

ב. במסעות ר' יעקב ב"ר נתנאל הכהן כתב: "ובחמי טבריא כנגד ד' מרחצאות על שפת הים, כינרת מתוק כדבש, ירדן עובר אותו, באר של מרים בתוכו, בשעה שיזרח השמש בעצמו של יום על הר הכרמל יראה כמו אופן יעלה גבוה ד' אמות ויחזור, כמו שראיתי בעיני כתבתי" (מסעות ארץ ישראל עמ' 62), ולא ברור מה ראה שם, עכ"פ ברור מדבריו שהר הכרמל סמוך לים כנרת (ובספר 'אוצר מסעות' של איזנשטיין לא הבין מה ענין הכרמל לטבריא, ולכן העביר את הענין למקום אחר, כדרכו להגיה כרצונו).

ג. בספר יחוס הצדיקים (נדפס במנטובא שכ"א) כתוב: "ובהר הכרמים ר' עקיבא ותלמידיו ור' חייא ובניו יהודה וחזקיה", ונראה דהוא ט"ס וצ"ל "הר הכרמל".

ד. ברשימת המסע מירושלים לצפת של ר' נתן יוסף גולדברג משנת תרכ"ו: "באמצע הר הכרמל נמצאת המערה שבה קבור רבי עקיבא, ליד המערה קברה של רחל בת כלבא שבוע אשת רבי עקיבא" (נדפס ב'שנה בשנה' תשל"ח עמ' 296 וגם שם כתב העורך שהוא טעות, כי לא ידע שיש כרמל בטבריה).

ה. בספר גבעת שאול לר' שאול הורנשטיין (נדפס בשנת תרמ"ו) עמ' 46 כתב: "למעלה מעט מחמי טבריה יתפשט הר הכרמל, ושם נמצא קבורת ר' מאיר בעל הנס... למעלה מעט ממקום קבורתו לצפון ההר נמצא מערה גדולה... ושם נקבר ר' עקיבא וכ"ד אלף תלמידיו... וממקום זה יראה איך נופל הירדן לים כנרת... לצפון הר הכרמל נמצא קברת ר' יוחנן בן זכאי וחמשה תלמידיו ורב אמי ורב אסי".

ו. בספר מסע מירון לר' מנחם מנדל ראבין (משנת תרמ"ט) כתב: "כשעה שמינית אחר הצהרים באנו עיר הקודש טבריא והוא בחלק נפתלי, טובה ראיתה מאוד מאוד עומדת במישור יקר לרגלי הר הכרמל", ועוד כתב: "יום ב' בבוקר הלכתי בסיעות מרחמי אל ציון התנא קדוש ה' רבי עקיבא והוא בראש הר הכרמל".

ז. בפ"י אבן שלמה על הראב"ן בהוספות מכת"י המחבר שנדפסו בסוף הספר: "וצ"ל דגם הרי

בארה של מרים. ומיהו בפרק במה מדליקין הרוצה לראות בארה של מרים יעלה להר הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים", משמע שהבין שהגמרא בשבת באמת פליגא על הירושלמי והמדרשים הנ"ל.

וכן בלקח טוב (המכונה גם פסיקתא זוטרתיא) כאן כתב: "וכן אמרו רבותינו ז"ל כי הרוצה לראות בארה של מרים יעמד בראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים יפו".

ובחידושי הרד"ל על ויק"ר פכ"ב אות י"ז רצה לגרוס גם בגמרא "להר ישימון", אך בספר טבור הארץ פ"ט העיר עליו שכל מה שהביאה הגמ' שם את המימרא הזו הוא אגב המימרא שלפני כן "הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול ויעלה", אך אם נגרוס "הר ישימון" אין למימרא זו שום שייכות לסוגיא שם, וכן העיר בקצרה בספר עין התכלת עמ' נ"ט.

ובספר עין התכלת שם רצה לחדש שהירושלמי והמדרשים הנ"ל מדברים רק על הזמן שלפני החורבן, אך אחר החורבן עברה בארה של מרים לים הגדול, ע"ש, אך במחכ"ת דבריו תמוהים, כי מפשט לשון הירושלמי והמדרשים נראה להדיא שמדברים גם על זמנם, וכן האריז"ל ודאי דיבר על זמנו.

אמנם בפירוש הר"ח בשבת שם לעיל כתב: "אמר רבי חנינא הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בימא של טבריא ויעלה", ונראה שכך גרס בגמרא [וכן באחד מכתבי היד של הגמרא הגירסא: "וירד לימה שלטבריה ויטבול ויעלה"], ומבואר מדבריו שימה של טבריא הוא סמוך להר הכרמל.

(ויש שרצו לפרש שהעומד על יד ים כנרת רואה מרחוק את החמה בראש הכרמל ואז ירד ויטבול בים כנרת, אך קשה להאמין שיכלו לראות את הכרמל משם, וכן יש לציין שעל דברי הגמרא "הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים" נוסף בכת"י מינכן הגיה "של טבריא").

ועל כרחק ביאור הדבר הוא שגם על יד טבריא היה הר שנקרא "הר הכרמל", וכן כתב בפני משה על הירושלמי כלאים שם, וכן כתב בפירוש עלי תמר שם שיתכן שבני ארץ ישראל כינו את הר הישימון בכינוי של כבוד "הר הכרמל".

ואכן מצאנו במשך הדורות רבים שכתבו כדבר פשוט שהיה בטבריה "הר הכרמל", כדלהלן:

א. בספר 'המעמר' כרך ג' עמ' 40 הובאה אגרתו של ר' מנחם ב"ר פרץ החברוני משנת ד"א תתקע"ה, שכתב שם: "היא טבריא היא רקת, היא חומת העיר מצד אחד ומצד אחד הר הכרמל" (והעורך כתב שהוא טעות, כי לא ידע שגם בטבריה יש הר

הפירוש בהא דאיתא בשבת שם "הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בים ויעלה", ומיד אח"כ הביאה הגמ' את המימרא של הרוצה לראות את בארה של מרים וכו', ומסתבר ששניהם הם אותו הר הכרמל.

אמנם ידוע שיש הרבה טעויות סופר ושיבושים בירושלמי, ונראה לענ"ד שהגירסא הנכונה בירושלמי היא "וירד וטובל בימה של טבריה", והסופרים הגיהו "בים הגדול" משום שלא ידעו שיש הר בשם זה על יד ימה של טבריא.

כיום משום מה מכונה הר זה בשם "הר השקדים".

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ד) נודרין בשעת צרה

א בפרשת השבוע מספרת התורה על מלחמת בני ישראל לאחר מיתת אהרן. ובלשון הפסוק (במדבר כא, א - ב) "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֲרֹד יָשָׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי. וַיֵּדַר יִשְׂרָאֵל נֹדֵר לַיְי וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תַּתֶּן אֶת הָעַם הַזֶּה בְּיַדִּי וְהִחַרְמְתִּי אֶת עֲרִיהֶם". וכתב רש"י על אתר (פסוק ב) "והחרמתי - אקדיש שללם לגבוה", והיינו שעם ישראל נדר לפני צאתו למלחמה, שנכסיהם יהיו חרם. ומבואר ברש"י (עירובין סד, ב ד"ה מאי קראה): "דעל ידי דעבד בהו מצוה מיקיימי בידיה דכתיב וידר ישראל וגו', והחרמתי לשון הקדש ועל ידי כך נשמעת תפילתם ונפלו בידם".

והעיר הפנים יפות (ד"ה וידר) שאף על פי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, כמבואר בגמרא (כתובות נח, ב), ונכסי הגויים עדיין לא היו ביד ישראל, צריך לומר שהועיל ההקדש מדין נדר, ומדויק כן בלשון הפסוק שנקט לשון "וידר ישראל", ולא כתוב "ויחרם ישראל", או "ויקדיש ישראל". ונמצא שהחרם לא היה לו דין חרם, אלא דין נדר [ויעויין שם שיישב את לשון המשך הפסוק "והחרמתי את עריהם"]. ומבואר מדבריו שאין חילוק

טבריא שאצל כנרת שהוא לצד מזרח של א"י נקראים כרמל, וכן שמעתי בהיותי באה"ק".
 ח. בשו"ת יצחק ירנן ח"ד סי' י' אות ג': "הר הכרמל הוא בטבריא ליד שפת הים מרחק מה מקבר ר' מאיר בעל הנס, וכך מקובלים כל אנשי העיר, וכן קבלתי מרבותי זיע"א". ושם אות ד': "וזכרתי כד הוינא טליא שסיפרו לי רבותי זיע"א כיצד היו הולכים להר הכרמל שמקומו ממש בהר סמוך לשפת הים, בדיוק בהר שעל "גני חמת" מעל קבר ר' ירמיה זיע"א, והיו רואים על שפת הים כעין כברה, והיו מבעבעים המים כאילו היו רותחים, והוא חופף למ"ש בגמרא. ומקום זה בים סמוך לדקל, ממש מול התחנה הישנה של חמי טבריא, וכיום (התשמ"ח) ייבשו חלק ממקום זה לבניית חוף עירוני בעוה"ר. וכנראה שינה את מקומו".

ובספר טבור הארץ להג"ר משה קליערס אב"ד טבריא פ"ט האריך בענין זה וכתב שדוחק גדול לומר כדברי מפרשי הירושלמי שהגמ' קוראת להר הישימון הר הכרמל, דלמה ישנו חז"ל לקרותו בשם אחר, אך לבסוף הסכים שכן מוכרח מדברי הר"ח, ופלא שרבה האשכנזי של טבריה לא הזכיר מאומה מהמסורת רבת השנים שגם ההר אשר ממול ים כינרת נקרא "הר הכרמל".

ואין תימה לומר שהיו בארץ ישראל שני הרים באותו שם, כי בספר יהושע יש כמה וכמה ערים שנקראו באותו שם, כמו קדש וחצור ומעון, ובערכין ל"ב ע"ב אמרו: "רב אשי אמר לאו אמר רב יוסף תרי קדש הוו ה"נ תרי ירושלים הוו", וגם בלאו הכי היה עוד מקום בשם "כרמל" בנחלת שבט יהודה הנזכר בספר יהושע (טו, נה).

ובספר שורש ישי למהר"ש אלקבץ על מגילת רות כתב: "והר"ר יוסף יחייא ז"ל כתב וז"ל הנראה לי כי בארץ ישראל היו מקומות הרבה נקראים בשם אחד כמנהג בכל העולם, וכן היו נמצאים מקומות משתנים הנקראים בשם בית לחם... עד כאן לשונו, ודבריו כנים, כי בלכתיי להשתטח על קברי הצדיקים עליתי בהר הכרמל¹ וכאשר ירדתי ממקום המזבח ללכת אל צפורי מקום קבר איש האלקים רבינו הקדוש ע"ה פגעתי בעיר אחת ושמה בית לחם וזו היא בגליל, והנכתבת על יד הנביא שמואל ע"ה היא בארץ יהודה מקום קבורת רחל, ראו עיני ושמח לבי", עכ"ל.

ועוד הקשה הטבור הארץ מהירושלמי ברכות פ"א ה"א, דאיתא שם: "רבי שמואל בר חייא בר יהודה בשם רבי חנינא התחיל לגלגל חמה לשקע אדם עומד בראש הר הכרמל וירד וטובל בים הגדול ועולה ואוכל בתרומתו חזקה ביום טבל", וא"כ זהו גם

¹ כאן הכוונה להר הכרמל שבחיפה.

ובספר קדושת יום טוב (למהרי"ט אלגאזי, סי' ו, דף יא, א ד"ה ולענ"ד) הכריח מזה יסוד חדש, שרבים יכולים לחייב את עצמם בדבר שלא בא לעולם, וממילא הרמב"ם שדן על יחיד הוצרך ללמוד מיעקב אבינו, לפי שמנדרם של ישראל לא שייך ללמוד לנידון זה. ולפי דרכינו למדנו מדבריו, שאין הוא סובר כדברי הפנים יפות, שהרי לפי דבריו אפשר לומר שנדרם של ישראל הואיל מצד חרם, ואף על פי שעדיין השלל לא בא לידם, יכולים הרבים להחרים דבר שלא בא לעולם.

שוב ראיתי שרבינו החיד"א בספר תשובותיו יוסף אומץ (סוף סימן לה) כתב שני תירוצים אלו: "ואשר הוקשה לך בדברי הרמב"ם (פרק ו דערכין) דהביא ראייה מיעקב אבינו ע"ה שאמר וכל אשר תתן לי. והוי מקמי הדיבור ואמאי לא מייתי מדכתיב אם נתן תתן את העם הזה בידי וכו', דהדבר פשוט דהרמב"ם קאי בדין יחיד ומשום הכי מייתי מקרא דיחיד יעקב אבינו ע"ה. ואי מהתם דאמרו ישראל אם נתן תתן את העם הזה בידי אין ראייה מצבור ליחיד דאלים מילתא דצבורא וכמו שכתבו הפוסקים ז"ל דציבור לא בעו קנין ואמטו להכי הרמב"ם שפר קדמיה למילף מיחיד ליחיד.

אי נמי דאין ראייה מקרא דאם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם דשאני התם דאמרו לשון חרם דאלים טובא" [ויעויין בביאור הגר"א (חושן משפט ריב, כ), ובמהר"ם שיף (בדברי הסיום למסכת בבא קמא) שדן גבי מכירת עשו את הבכורה].

ג. ובעיקר ענין זה שנודרין בשעת צרה מצינו בזה ג' דעות: בפסקי תוס' (חולין ב, ב אות ג) כתוב: "מצוה לידור בשעת צרה" [וציינו שם שמדברי התוספות עצמם משמע שזהו רק היתר], וכן מבואר בריטב"א (חולין ב, א סוף ד"ה טוב) שהוסיף: "ועל זה סמכו לנדור נדבות לעניים ביום הכפורים לפי שהוא כעת צרה למלאות חסרונות לעניים שאי אפשר אלא ביום כנופיא", וכן הוא פשוט לשון המדרש. מדברי התוס' והשולחן ערוך (יורה דעה רג, ה) שכתב: "בעת צרה מותר לנדור", משמע שזהו רק היתר לנדור, אבל

בין יחיד לרבים, ובשניהם נוקטים שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

ב. והנה במדרש (בראשית רבה פרשת ויצא ע, א) איתא: "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול (בראשית כח, כ) וכו', מהו לאמר - לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרתו, יעקב פתח בנדר תחלה לפיכך כל מי שהוא נודר לא יהיה תולה את הנדר אלא בו". כלומר שמיעקב אבינו למדים שנודרים בשעת צרה.

והנה הרמב"ם (ערכים וחרמים ו, לא - לג) כתב: "יראה לי שאע"פ שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדרו, ואם לא הקדיש הרי זה עובר משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה כשאר הנדרים. כיצד האומר הרי עלי להקדיש כל שתעלה מצודתי מן הים, הרי עלי ליתן לעניים פירות שתוציא שדה זו, הרי עלי להחרים או ליתן לשבויים כל שאשתכר בשנה זו וכל כיוצא במאמרים אלו הרי זה חייב ליתן ולעשות בהן מה שאמר כשיבואו לידו, וזה וכיוצא בו בכלל נדרים הוא לא בכלל הקדשות. ראייה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם נדר, והרי האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר חייב לנהוג בנזירות ואף על פי שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר שידור בנזיר חייב להנזר וזה כיוצא בו וכזה ראוי לדון".

נמצא שהרמב"ם למד מנדרו של יעקב אבינו שעל אף שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, יכול לחייב את עצמו על דבר שלא בא לעולם, שבשעה שיבוא לעולם יקדישו.

ויש לתמוה על דברי הרמב"ם מפני מה לא למד הרמב"ם דבר זה מנדרם של ישראל שהיה על דבר שלא בעולם, ולשם מה הוצרך ללמוד כן מיעקב אבינו [ובפרט שזה היה קודם מתן תורה, וכמו שהעיר על זה בשו"ת דברי אמת (להגאון רבינו יצחק בכ"ר דוד, דרוש יא, דף כד ע"ד ד"ה איברא), ויש לדון בדבריו הרבה, ואין כאן מקומו].

(שופטים יא, לא) "וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדְּלַתִּי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבֵי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לִי וְהֶעֱלִיתָהּ עוֹלָה", ובגמרא (תענית ד, א) אמרו על זה: "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שלשה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבוהו כהוגן, לאחד השיבוהו שלא כהוגן. ואלו הן: אליעזר עבד אברהם, ושאל בן קיש, ויפתח הגלעדי. וכו', יפתח הגלעדי - דכתיב והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי וגו', יכול אפילו דבר טמא השיבו שלא כהוגן - נזדמנה לו בתו".

ויש להקשות, מפני מה אירע כן ליפתח, ומדוע סיבב לו ה' שבתו תצא החוצה, ולמה נגרע חלקו מאליעזר ומשאל?

והיפה תואר (לרבי שמואל יפה אשכנזי, מרבני קושטא בדור שקדם למהרש"א, בראשית רבה ס, ד, דף שנו, א) כתב שלמדרש הוקשה שאלה זו, ועל כן כתב המדרש: "ויאמר ה' אלהי אברהם הקרה נא לפני היום וגו' - (ישעיה נ, י) מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו וגו' אשר שמע הקדוש ברוך הוא בקולו של עבדו, אשר הלך חשכים, שבא מאספמיא ומחברותיה ולא היה יודע היכן, כאדם שהוא שרוי בחושך, ואין נוגה לו, ומי היה מאיר לו הקדוש ברוך הוא היה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך, יבטח בשם ה' וישען באלהיו, ומצאת את לבבו נאמן לפניך, וכו'".

והיינו: "משום דקשיא ליה ששאל שלא כהוגן כדלקמן, מייתי האי קרא וכו', ומינה מיתרצה קושיא כי להיות נכון ליבו בטוח בה' וכו', בטח בו שיזמן לפניו כהוגן". אמנם עדיין צריך עיון מה החילוק בין שאל ליפתח, מפני מה זה נענה כהוגן וזה לא נענה.

וראיתי פנינה יפה בספר זרע חיים (לרבי חיים ברודא, [שחיבר חיבור זה ליישב דברי השולחן ערוך (אבן העזר קנד) מקושיות הש"ך בספרו גבורת אנשים] בפתיחת החיבור שהביא כן בשם רבינו העשיל מקראקא) שביאר ענין זה בטוב טעם ודעת, על פי דברי המדרש (תנחומא, בחוקותי אות ז): "זהו

אין זה מצוה. ובספר שיורי ברכה לרבינו החיד"א (הובאו דבריו באוצר מפרשים על אתר) ציין לדברי ספר האגודה (נדדים פרק ג, אות ט) שכתב: "הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע. יש מפרשים אפילו בנודר בעת צרה דהא על כל נדרים מייתי לה". והדברים תמוהים, שהרי יעקב נדר בשעת צרה וכן ישראל נדרו, והיאך אפשר לומר שאסור לעשות כן.

ובשו"ת מהר"ם מינץ (סימן עט) תירץ על זה: "אכן נ"ל ליישב קצת, נהי דאסור לקיימו אחר כך, מכל מקום בעת נדרו בעת צרה לא שם על לבו דאסור לקיימו, או לא ידע והיה בדעתו לקיימו, ואף על גב דאח"כ יודע לו דאסור לקיימו, מכל מקום מצוה דקעביד דמחשבה טובה מצרף ה' ב"ה למעשה, כדדרשינן בסוף פ"ק דקידושין (לט, א) מאי לחושבי שמו, אמר רב אשי אפילו חישב מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה וכו', ה"נ דומה לזה, דכיון דיוודע לו שאסור לקיימו, מכל מקום הוי כמו נאנס, קמ"ל קרא נדר לאמר, דהמחשבה שנדר בעת צרה לקיימו מצטרף למעשה, ומצוה קעביד אף על גב דבעלמא איסורא קעביד אם נדר, והוי כאילו בונה במה".

ודבריו צריכים ביאור, וכבר תמה עליהם החיד"א שם, שלגבי יעקב אבינו חלילה מלומר שעשה שלא כדין [ויעויין בשו"ת צמח יהודה (חלק ד סימן כט) שדחק מאוד בכוונת המהר"ם מינץ, ועדיין הדברים צריכים ביאור. אמנם מה שתמה החיד"א על דברי הכנסת הגדולה שחילק בין צדקה לבין קרבנות, שלא משמע כן מלשון האגודה, יש לציין לדברי הרמב"ן (חולין ב, א סוף ד"ה והקשו) שחילק כן בפירוש, בניגוד לדברי הריטב"א לעיל שלמד מנדר לצדקה של יום הכיפורים]. והיותר נראה שזוהי מחלוקת תנאים, ודברי המדרש והגמרא בנדרים חולקים זה על זה.

על כל פנים, נמצא שנחלקו הדעות על נודרים בעת צרה אם זוהי מצוה, או שזהו היתר, או שאסור לעשות כן לחד מאן דאמר בגמרא בנדרים.

ד. והנה בהפטרות הפרשה מסופר על יפתח הגלעדי שלפני יציאתו למלחמה עם בני עמון נדר ואמר

ומבואר בדברי הגמרא שדעת שמואל שאדם שאמר פת סתם וכוונתו היתה לפת חיטים, אין הנדר אוסר עליו את כל סוגי הפת.

והקשו שם התוספות (ד"ה גמר) מדברי הגמרא בנדרים (כז, ב) שמשמע שם שרק באונס כגון במוכסים, מותר לסמוך על זה, ואילו כאן מבואר שמותר אף שלא במקום אונס. ותירצו התוספות: "וי"ל דהתם איירי בעם הארץ דלא התירו לו אלא גבי אונסין כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים אבל לתלמיד חכם שרי אפילו שלא במקום אונס". העולה מדבריהם שבעם הארץ אין הולכים אחר כוונת ליבו [ורק באונס הקילו], ובתלמיד חכם הולכים אחר כוונת הלב.

ולפי זה יש לבאר את כוונת המדרש, שיפתח אמר לבתו שאני עם הארץ וממילא אין אני נאמן לפרש שכוונתי היתה דוקא לבהמה הראויה לקרבן, וכיון שבגמרא (יומא סג, ב) מבואר שמהפסוק "לה" מרבים אף שעיר המשתלח שאינו ראוי להקרבה, נמצא שמצד אמירת הנדר נכלל בזה גם דברים שאינם ראויים להקרבה, ואין אני נאמן לומר שלא התכוונתי לזה. ועל כן מסיים המדרש שלפי שלא היה בן תורה איבד את בתו, לפי שאם הוא היה בן תורה היה יכול לפרש את נדרו, וממילא מיושב מפני מה ענו לו שלא כהוגן, לפי שאליעזר ושאלו היו בני תורה, הולכים בנדרם אחר כוונת הלב, ויכולים היו לפרש כוונתם, ואין זה נחשב כל כך שאלה שלא כהוגן [ואף על פי שהדברים מתוקים מדבש, יש לעיין הרבה בכוונתו, שהחשיב את אליעזר תלמיד חכם [שוב ראיתי שמשמע כן בתוס' (שבועות לח, ב ד"ה האי) ויעיין ברש"ש שם]], וכן שיפתח שידע את כל החשבון הזה עדיין נחשב עם הארץ. וצ"ע].

הגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

ה) בגדר טומאת המת עצמו

הנגע במת לכל נפש אדם וטמא וגו' (יט, יא)

שאמר הכתוב (משלי יא, ל) פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם, זה התורה, שמתוך שהוא בן תורה הוא לומד היאך לוקח נפשות, שנאמר לוקח נפשות חכם, וכן אתה מוצא ביפתח הגלעדי, מפני שלא היה בן תורה איבד את בתו, וכו', אמרה לו בתו אבי שמא כתיב בתורה שיקריבו נפשות בניהם על גבי המזבח, והלא כתיב [אדם כי יקריב מכם קרבן לה'] מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן וגו' (ויקרא א, ב), מן הבהמה ולא מן בני אדם, אמר לה בתי נדרתי והיה היוצא וגו' (שופטים יא, לא), [אמרה לו] יעקב אבינו שנדר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (בראשית כח, כב), ונתן לו הקדוש ברוך הוא שנים עשר שבטים, שמא הקריב אחד מהם, וכו', אמרה לו הניחני ואלך אצל בית דין, שמא אחד מהם ימצא פתח לדבריך, שנאמר הרפה ממני שנים חדשים [ואלכה וירדתי על ההרים] (שופטים יא, לז), אמר ר' לוי בן ברכיה וכי יש אדם יורד על ההרים, והרי עולים על ההרים, אלא מהו וירדתי על ההרים, אלו סנהדרין, שנאמר שמעו הרים את ריב ה' (מיכה ו, ב), הלכה אצלם ולא מצאו פתח להתיר את נדרו, ועליו אמר הכתוב גבר רש ועושק דלים מטר סוחף ואין לחם (משלי כח ג), גבר רש זה יפתח שהיה רש בתורה, וכו'".

ודברי המדרש צריכים ביאור מה ענין מיעוט ידיעתו של יפתח בתורה, לבין הנדר וקיומו. ונראה לבאר על פי דברי הגמרא בשבועות (כו, ב): "אמר שמואל גמר בליבו צריך שיוציא בשפתיו, שנאמר: לבטא בשפתים. מיתבי בשפתים ולא בלב, גמר בליבו מנין? ת"ל לכל אשר יבטא האדם בשבועה; הא גופה קשיא, אמרת בשפתים ולא בלב, והדר אמרת גמר בליבו מנין. אמר רב ששת הא לא קשיא, הכי קאמר בשפתים ולא שגמר בליבו להוציא בשפתיו ולא הוציא, גמר בליבו סתם מנין? ת"ל לכל אשר יבטא, אלא לשמואל קשיא. אמר רב ששת, תריץ ואימא הכי בשפתים ולא שגמר בליבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין, גמר בליבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין? ת"ל לכל אשר יבטא האדם".

במת טמא, ואין מת עצמו טמא, נוגע במת טמא, אין בנה של שונמית טמא, אמרו בנה של שונמית כשמת כל שהיה עמו בבית טמא היה טומאת שבעה, וכשחיה היה טהור לקודש, חזרו ונגעו בו טימאוהו הם, הרי זה אומר מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני, ע"כ. הרי מפורש דמת עצמו אינו טמא, ודלא כמו שנקט הריב"ש דמת עצמו טמא וא"א להוסיף בו טומאה על טומאתו.

ב) והנה בעיקר דברי הספרי זוטא שאין מת עצמו טמא יל"ע, דהכי איתא בפסחים סז, א וטמא מת מותר ליכנס במחנה לוייה (כל הר הבית חוץ לחומת העזרה, רש"י), ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" עמו במחיצתו (ומשה לוי היה, רש"י). ע"כ. והנה לד' הספ"ז דאין מת עצמו טמא, א"כ איך נלמד מהא דנשא משה ארונו של יוסף עמו, שיהא מותר לטמא מת ליכנס להר הבית, דדוקא מת עצמו שאינו טמא שרי, אבל להתיר לטמא מת מנא לן. ובאמת צ"ב למה אסור להכניס מת לעזרה כמו טמא מת, והלא אין הוא טמא.

ובאמבואה דספרי הוסיף להקשות ע"ד הספרי זוטא, דבקרא כתיב וישלחו מן המחנה וגו' וכל טמא לנפש, היינו מי שהוא טמא ומטמא אחרים, אבל מת שאין בו טומאה עצמית מנ"ל דחשיב מכניס טמא למקדש.

וכתב שם לחדש, דיתכן לומר דנהי דבמת עצמו אין בו טומאה מ"מ גם המת עצמו נטמא משום מגע המת דנוגע בעצמו, עיי"ש, וא"כ אתי שפיר דאין להכניס מת למקדש, והמכניס מת למקדש חייב, משום דעכ"פ יש בו טומאת מגע המת.

אכן דברים אלו מופלאים הם, וצ"ע, חדא דהיכן מצינו מת עצמו מקבל טומאה, ולא אשכחן קבלת טומאה אלא באדם כלים ואוכלין, ומת

א) בשו"ת הריב"ש (סי' קכד) נשאל על קבורת כהן, האם לקוברו עם מתי ישראל, או דיש לקוברו אצל הגבול, בכדי שלא לטמאות המת עצמו שהוא כהן, כדין ספיה דילפינן מלא תאכלום וקרי ביה לא תאכלום וקרי ביה לא תאכלום, (מלבד הטעם כדי שקרובי המת הכהנים בחזרתן לא יטמאו למתים אחרים), וכתב שאינו לא מטעם מנהג ולא שום איסור, וביאר וז"ל, דבר פשוט הוא זה ואין צריך לפנינו, ולמה יקברו הכהן בתוך מתי ישראל, אם מפני הטומאה הא קיי"ל כרבי יוחנן דאמר במסכת נדה פ' האשה (סא, ב) מאי דכתיב במתים חפשי כיוון שמת נעשה חפשי מן המצוות, ואין אנו מוזהרין מלקוברו בתכריכי כלאים וכו', ועוד שהוא עצמו טומאה חמורה שאין למעלה הימנה שהנוגע בו אב הטומאה, ואי אפשר בו להוסיף טומאה על טומאתו, ובכיוצא בזה אף החיים הקרובים מותרין להטמא לאחר עמו, כל שאינו מוסיף טומאה על טומאתו, שזהו כשפירש, דאז מוסיף טומאה כשנוגע במת משום טומאה בחיבורין, עכ"ל.

הנה נקט הריב"ש דמלבד מה דקיי"ל דאין איסור ספיה למת, בלא"ה אף אם היה חי לא היה שייד בו איסור לטמאותו למת, דהנה אדם הנוגע במת, באותה שעה שהטומאה בחיבורין שלו אין איסור שיגע בעוד מת, לפי שאין מוסיף טומאה על טומאתו, ורק לאחר שפירש מן המת ונעשה אב הטומאה אסור לו לחזור וליגע במת, מהאי טעמא דבשעת הנגיעה חמורה טומאתו, וה"נ במת שהוא אבי אבות הטומאה בעצמו, לאו מידי איכא כשמכניסו עם שאר מתים, לפי שאין מוסיף טומאה על טומאתו.

ויל"ע דהנה בספרי זוטא (פ' חקת יט, יא) איתא דמת עצמו אינו טמא, וז"ל, הנוגע במת, נוגע

דיני טהרה דהזאה וכו' כשאר דבר המקבל טומאה, אכן ודאי דחשיב טמא ומה שמטמא אחרים זהו משום הטומאה שבו, ולא כמי חטאת שאין בהן טומאה כלל והמתעסק בהן נטמא, אלא דלגבי דידיה אין המת נחשב טמא, שאין כלפיו תורת קבלת טומאה, וזהו לשון הספ"ז אין מת עצמו טמא.

ואתי שפיר ד' הריב"ש דהמת טמא טומאה חמורה דאבי אבות הטומאה, ולכך לא שייך בו להוסיף בו טומאה על טומאתו.

ומה דנקט הריב"ש דשייך במת קבלת טומאה מאחרים, דאמנם לאו בר קיבולי טומאה כאדם וכלים ואוכלין שטומאתן נותנת עליהם דיני טומאה, ואילו מת אין טומאתו נותנת עליו דיני טומאה כלל, וכל טומאתו אינה אלא לענין שמטמא אחרים, אמנם להא גופא אית ביה תורת קבלת טומאה שיהא טמא לטמא אחרים. וזהו דכתב הריב"ש דהמת לפי שטומאתו, דהיינו לטמא אחרים, חמורה היא, שהוא אבי אבות הטומאה, א"כ א"א להוסיף טומאה אצל המת, ושפיר יכולין לקוברו עם שאר מתים.

ד) והנה קיי"ל דין טומאה בחיבורין, דהנוגע במת ובשעת נגיעתו נגע בו אדם אחר, נטמא האדם השני להיות אב הטומאה כמו אילו נגע השני דמת עצמו, והרמב"ן בסוגיא דב"ב דף כ' ביאר דגדר הדברים, דבשעה שהאדם נוגע במת דינו כמת עצמו, והוי אבי אבות הטומאה, ולכך מטמא אדם וכלים להיות אב הטומאה.

ולכאורה צ"ב דהלא המת עצמו אינו טמא טומאה גמורה, וכמו שכו' הספרי זוטא דמת עצמו אינו טמא ואין טומאתו אלא לטמא אחרים, ואילו האדם הנוגע בו שהוא הרי מקבל טומאה נעשה אבי אבות הטומאה הן לענין אחרים והן

אינו בכלל אדם, ועוד, דהלא בספרי זוטא מפורש דבן השונמית לא היה צריך הזאה, והיינו דאף משום נוגע לא נטמא, ורק לאחר שחיה נטמא.

ובאמבואה דספרי העיר עוד מדברי רש"י חולין ע"א, ב בסוה"ע שכו' וז"ל, שאין משא אלא למי שהטומאה יוצאה ממנו כגון מת ונבלה ומעיינות הזב, אבל טמא מת אע"פ שהוא אב הטומאה אין לו משא, עכ"ל, הרי נקט רש"י דמת עצמו יש בו טומאה וחשיב טומאה היוצאה מגופו.

וראיתי ממו"ר הגר"א גרבוז שליט"א לבאר דברי הספ"ז דאין הכונה דאין המת טמא, דודאי מת הוי חפצא של טומאה, אלא דמת לא דמי לכל הטומאות דחל בהו דין טומאה כגון זב ע"י הראיה, או מצורע ע"י ראיית הנגע וכן כיו"ב בשאר הטמאים, אבל במת אין הביאור דהמיתה מטמאה את המת, אלא דכל טומאתו הוא משום דהוא מת, ולכן כשקם לתחיה פקע טומאתו, ולא אמרינן בזה טומאה שבו להיכן הלכה, [ע"ע שיעורי מס' אהלות פ"ב מ"ד בענין טומאת גולל לאחר שפירש].

ג) והנה בדברי הריב"ש מבואר דשייך קבלת טומאה במת, [ומו"ר הגר"א שליט"א דן דגם אם אין מקבל טומאה איכא איסור נגיעה של כהן במת, ועוד, דאפשר דאם ס"ל לריב"ש דאיכא איסור ספיה על מת א"כ חשיב כאדם ומקבל טומאה].

ויש לדון בביאור הספרי זוטא דאין מת עצמו טמא, דבאמת המת יש בו טומאה חמורה דאבי אבות הטומאה, אלא דכל דין הטומאה שלו אינו אלא לטמאות אחרים, ומשום דמת הלא אינו בכלל דבר המקבל טומאה, ורק אדם כלים ואוכלין הם בכלל מקב"ט, אבל מת אף שהוא טמא אין טומאתו אלא לענין לטמא אחרים, אבל לא שייך בו תורת קבלת טומאה, ולכך אין בו גם

לע"נ הטהורה של מרן רשכבה"ג הגאון המופלא מוריניו שמריהו יוסף חיים קנייבסקי זצוקלה"ה זיע"א.

פרשת חוקת.

זאת חקת התורה אשר צוה יהוה לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליהם פרה אדמה. (פי"ט, פ"ב).

שאלה: למי מבני ישראל נתגלה טעמה של מצות פרה אדמה.

תשובה: במדרש [במדב"ר פי"ט פ"ו] איתא אמר רבי יוסי ברבי חנינא, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אני מגלה טעם פרה, אבל לאחר, חקה ע"כ. וראה באור תורה להרה"ק מאוסטרובצה זצ"ל פ' וישב אות ט"ו ביאור נפלא בזה מדוע למשה רבינו כן גילה הקב"ה הטעמים של פרה וכן במאיר עיני חכמים ח"א דרוש ב' אות ל"א וח"ג לפ' חוקת עמ' ק"ג והלאה ע"ש, ובלב שמחה [פ' חוקת – אמרים] ר"ל דגם ליהושע נתגלה טעמה של פרה שהוא בכלל משה, ולאחרים ר"ל אלה שאינם בכלל משה עיי"ש היטב בדבריו. (פרדס יוסף [מנדלבוים] ח"ח [במדבר ב'] עמ' תשע"א).

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בהר הקדש על גבול ארץ אדום לאמר: וכו' קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם הר הקדש: והקשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואת אהרן יאסוף ומת שם: (פ"כ, פכ"ג וכ"ה וכ"ו).

שאלה: איך הודיע משה לאהרון שהגיע זמנו למות ואיך הוכיח זאת לעם ישראל.

תשובה: אמרו חז"ל כיון שהגיע ר"ח אמר הקב"ה למשה הגיע זמנך אמר משה לפניו בבקשה ממך שלא תאמר לי במהרה למחר א"ל למחר והיה מצר כל היום כולו שלא היה יודע האיך שוב אמר לאהרון הגיע זמנך לפטור מן העולם וכל אותם מ' שנה שהיו ישראל במדבר כך היו מנהגם היו משכימים ובאים אצל שבעים זקנים בו ביום באים אצל הנשיאים וכל ישראל באים אצל אלעזר ואהרן והיו משכימים על פתחו של משה והיו שואלים בשלומם ואח"כ יוצאים לאהל מועד וזה סדר הליכתן משה באמצע אהרון בימינו אלעזר בשמאלו והזקנים מכאן ומכאן וכל ישראל לאחוריהם והיו נכנסין לאהל מועד ויושבין אהרון בראש על ימינו ואליעזר משמאלו וזקנים ונשיאים לפניו ואז"ל כשגזר הקב"ה שימותו משה ואהרון קרא למשה ע"ה ואמר לו כן עבדי משה בכל ביתי היית נאמן דבר גדול יש לי לומר לך וקשה לי לעשות.

א"ל משה מה הדבר א"ל הקב"ה שיאסף אהרון אל עמיו כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי בימי מריבה א"ל משה רבש"ע גלוי וידוע לפני כסא כבודך כי אתה אדון כל העולם ואדון על בריותיך שבראת בעולם הזה ובידך הם ובידך לעשות להם כל מה שברצונך אבל אינו ראוי לי שאלך לאחי לומר לו זה הדבר כי אחי גדול ממני הוא ואיך אדבר לו עלה אל הר ההר ושם תמות א"ל הקב"ה למשה אל תאמר לו אפילו בשפה אלא קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אותם הר ההר וגם אתה עלה עמם ותאמר לו דברים רכים ונאים ובעבורם יבין הדבר ואחר

לענין עצמו, ואיך יהיה האדם הנטמא מן המת חמור מן המת עצמו.

וכן יש להקשות בדין חרב הרי הוא כחלל, דהחרב הנוגע במת נעשה אבי אבות הטומאה, והרי חרב הוי דבר המקבל טומאה, נמצא דנטמא החרב גם לענין טומאת עצמו, וחמור מן המת שאינו טמא אלא לטמא אחרים.

[ואמנם יתכן לומר דאכן האדם בשעה שנוגע במת וכן חרב שהוא כחלל, אין טומאת עצמו אלא אב הטומאה, אלא דמלבד זה יש לו טומאה אבי אבות הטומאה לענין לטמא אחרים. ונמצא דאכן אינו נעשה חמור מן המת במה שקיבל מן המת. אכן יש להוכיח מכ"ד דהנוגע עצמו נעשה אבי אבות הטומאה].

ולפי המתבאר י"ל דבאמת אף טומאת עצמו של הנוגע והחרב כחלל חמורה מן המת, ואע"פ דהמת עצמו אינו טמא אלא לטמא אחרים, והיינו דבעצם המת עצמו גם הוא טמא בטומאה חמורה זו, אלא דמאחר שאינו מקבל טומאה, ממילא כל מה דיש נפקותא בדין טומאתו של המת, הוא לענין שמטמא אחרים, אכן יש בו הדרגת טומאה החמורה בכל מה ששייך אצלו, וממילא האדם שנוגע בו והחרב כחלל דינו להיות אבי אבות הטומאה כהמת, אלא דאצלו דשייך גם קבלת טומאה כלפי דיני עצמו, שפיר נעשה חמור מן המת בכך שאף לענין עצמו טמא הוא, דאיי"ז חומר טומאה יותר מן המת, אלא דאצלו יש התקבלות של טומאה גם לדבר נוסף מה שאין אצל המת, היינו לענין טומאת עצמו.

ו) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום.

יראתי להודיעך ועתה ראה מיתתך שאינה כמעשה בשר אדם ולא עוד אלא שמלאכי השרת באו לסלקך א"ל אהרן משה אחי למה לא אמרת בפני אמי ואשתי ובני א"ל משה אחי אין אתה יודע שזה מ' שנה שעשית את העגל והיית חייב כלייה במיתה אלא שעמדתי בתפלה ותחנונים לפני המקום ב"ה והצלתי אותך מהמיתה שנאמר ובאהרן התאנף ה' וכו' ועתה הלואי תהי מיתתי כמיתתך שאתה מת ואני קוברך ובשעה שאמות אני אין לי אח שיקברני ואתה מת ובניך יורשים מקומך ואני מת ואחרים יורשים כבודי ופייסו בדברים ועלה אהרן למטתו וקבל הקב"ה נשמתו ויצא משה מן המערה ולא היה שום נברא בעולם שיודע זה ויוכל להבין את זה כשראה אלעזר למשה ולא ראה עוד אביו אמר רבי היכן הוא אבא א"ל הלך לבית עולמו וירדו שניהם מן ההר א"ל ישראל אהרן היכן הוא א"ל כבר נפטר לב"ע

אמרו למשה לדברייך שתאמר מת ואין אנו יודעים מה עשית לו אפשר שהרגת אותו אין אנו מניחין אותך לילך מכאן או לכאן עד שתראה אותו לנו מת או חי באותה שעה עמד משה בתפלה לפני המקום ב"ה ואמר לפניו רבש"ע בבקשה ממך תראה להם מטתו שלא יאמרו חי הוא ויעשו אותו אלוה לפי שכל ישראל כולם היו אוהבים לאהרן הרבה באותה שעה פתח הקב"ה את פתח המערה וראו כל ישראל מטתו של אהרן במערה שוכב על מטתו שנאמר ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום והפכו פניהם למחנה ישראל וראו שנסתלקו ענני כבוד שנתן להם הקב"ה בזכותו וראו מטתו של אהרן ומלאכי השרת פורחין בה באויר העולם אמר הקב"ה ספדו על הצדיק ספדו על השדיים שנאמר על שדים סופדים מהו על שדים סופדים שכלכלו ופרנסו וזנו שני שדים אתכם זה ארבעים שנה שנאמר שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה וכתוב על שדה חמור על גפן פוריה על כנסת ישראל שנמשלה לשדה חמוד וגפן פוריה שנותרה בלא סריקי ואח"כ אמר יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו וכיון שנסתלקו ענני כבוד ראו ישראל שנולדו במדבר החמה והלבנה ברקיע ורצו להשתחוות להם לפי שמעולם לא ראו ולא ידעו חמה ולבנה לפי שכל ימיהם במדבר לא היה להם לא שמש ולא לבנה כי אם ענני כבוד שנאמר כי הענן היה מקיף אותם כל ימי היותם במדבר וכיון שראה הקב"ה שרצו להשתחוות לשמש ולירח אמר להם וכי לא אמרתי לכם בתורתך ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם וגו'. (דברי הימים של משרע"ה עמ' ז', אוצר מדרשים עמ' 15, וברש"י הביא בקצרה את המובא במדרש רבה בתנחומא ובילקו"ש).

וַיֵּרָאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גִוַע אֶהְרֶן וַיִּכְפוּ אֶת אֶהְרֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם פֶּלַי בֵּית יִשְׂרָאֵל: (פ"ב, כ"ט).

שאלה: כמה תינוקות נקראו על שם אהרן הכהן בחייו וכמה אחרי מותו.

תשובה: איש שהיה צהוב [מריב] עם אשתו היה אהרן הולך אצלו ואומר לו בני למה צהבתה [רבתה] עם אשתך אמר לו על שסרחה עלי אמר לו הרי אני עורבה שאינה סורחת עוד עליך מעתה הולך אצל אשתו ואומר לה בתי למה צהבת [רבת] את בעלך אמרה לו שהכני וקללני אמר לה הרי אני עורבו שאינו מכיך ולא מקללך

שתהיו שלשתכם בהר הפשוט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם

כששמע משה זה הדבר היה זועף בלבו מאד ולא היה יודע מה לעשות ובכה בכיה גדולה עד מאד והגיע לו מיתתו על מות אהרן אחיו בעבור שהיה נאמן בפועל הלך אצל אהרן לומר לו הדבר והלך לאהל מועד ומצא שם לאהרן אותו היום שינה משה המנהג ישב ובכה עד קריאת הגבר קרא לאלעזר וא"ל לך קרא לי לזקנים ולנשיאים שאמר לי הקב"ה דבר באו ונתקבצו על פתחו של אהרן עמד אהרן ומצא משה עומד א"ל אהרן למשה אחי למה שנית היום המנהג א"ל דבר צוני הקב"ה לומר לך א"ל אמור א"ל עד שנצא עמד משה והלביש לאהרן שמונה בגדים בתוך ביתו ואח"כ יצא וכן היה סדר הליכתו באותו יום [כי שינה משה המנהג] נתנו אהרן באמצע משה מימינו מיהושע משמאלו והזקנים והנשיאים מכאן ומכאן וכל ישראל לאחוריהם כיון שראו ישראל את אהרן באותו כבוד שמחו שמחה גדולה ואמרו שאהרן נתעלה יותר ברוח הקודש לפי שהיו אוהבים אותו ויצאו

כיון שהגיעו לאהל מועד בקש אהרן ליכנס לאהל ולא הניחו משה וא"ל משה אנו רוצים לצאת חוץ למחנה כיון שייצאו חוץ למחנה א"ל אהרן אמור לי מה אמר לך הקב"ה א"ל משה עד שנגיע לאותו ההר באותו שעה אמר משה לישראל שבו כאן עד שנחזור אליכם ואני ואהרן ואלעזר נעלה לראש ההר ונשמע ונרד והיו עולים בשלשתן והיה מבקש משה לומר לאהרן ולא היה יודע כיצד יאמר לו א"ל משה אהרן אחי שמא פקדון נתן לך הקב"ה א"ל הן א"ל מה א"ל נתן לי מזבח ושלחן שעליו לחם הפנים א"ל משה שמא כל מה שהפקיד בידך עכשיו הוא מבקש ממך א"ל ומה א"ל נר הפקד אצלך א"ל אהרן לא נר אחד נתן לי אלא כל אותם שבעה והרי הם דולקים באהל מועד והיה מבקש משה להרגישו על נפשו שהיא משולה בנר שנאמר נר ה' נשמת אדם

כיון שראה משה שאין אהרן מרגיש בדבר א"ל באמת קראו תמים שנאמר וללי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך מיד נפתחה המערה לפניו א"ל משה אהרן אחי הכנס המערה זו א"ל אהרן כן והיה משה רוצה להפשיט את אהרן בגדי כהונה שעליו ולא ידע האיד יאמר לו א"ל אהרן אחי למערה שאנו נכנסים לתוכו אין ראוי להכניס שם בגדי כהונה שעליך שמא יטמאו והמערה נאה מאד שמא מקברים ראשונים היו בה אלא רצוני שתתן אותם לאלעזר וימתין לנו עד שנצא א"ל אהרן יפה דברת מיד הפשיט משה את אהרן את בגדיו אפשר לומר כיון שהפשיטו בגדיו מת ערום ונקבר ערום ח"ו אלא כל כהן גדול לובש ח' בגדי כהונה וכהן הדיוט לובש ד' אהרן ח' ואלעזר ד' נטל משה ד' מאהרן והלבישם לאלעזר ונעשה כה"ג ונשתיריו על אהרן ד' אמרו לאלעזר המתן לנו כאן עד שנצא נכנסו וראו מטה מוצעת ושלחן ערוך ומנורה דולקת ומלאכי השרת עומדים עליה א"ל אהרן למשה אחי עד מתי תסתר ממני הדבור שאמר לך הקב"ה ואתה יודע כשדבר עמך בראשונה הוא בפיך העיד עלי וראך ושמח בלבו ועכשיו למה תסתר ממני הדבור שאמר לך הקב"ה אפילו אם הוא דבר מיתה הריני מקבל עלי בסבר פנים יפות א"ל הואיל והזכרת דבר מיתה בפיך דבר מיתה הוא והוא הדבר שאמר לי ואני

אוצר הידיעות ח"א עמ' תמ"ט, ואולי אפשר להבין כן ממשמעות דברי חז"ל בתענית ד"ח ע"א דאיתא התם ואמר ר' אמי מאי דכתיב אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין [פרש"י מאדימים פנים ור' גרשום פי' מחליד] כנחושת מלהוריד טל ומטר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיוודע ללחוש דכתיב יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון וכו') וכן גילו החוקרים שיש אחוז גבוה של נחושת בארס הנחס. הו"ד בספרי דובר שלום – השיר והשבח על פרק שירה.

וישלה ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי לאמר: (פכ"א, פכ"א).

שאלה: היכן נולד סיחון.

תשובה: אומר הרב רב יחיאל בר יוסף שעוג נולד קודם המבול ואמו היתה מעוברת מסיחון בשנת המבול והלכה ונשאת לאחד מבני נח וכבר היתה מעוברת מאותן בני האלהים אשר לקחו מבנות האדם ונולד סיחון בתיבה: (דעת זקנים בסוף הפרשה).

ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלקמה אדרעי: ויאמר יהוה אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בקשבון: ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו: (פכ"א, פל"ג ל"ד ל"ה).

שאלה: והלא אמרו חז"ל בפרקי ר' אליעזר אליעזר עבד אברהם הוא עוג מלך הבשן והכי איתמר התם זקן ביתו של אברהם אבינו היה אליעזר וכתב עליו עבד עולם וכשגמל חסד עם יצחק הוציאו לחירות עולם ונתן לו הקב"ה שכרו בעולם הזה והעמידו מלך והוא עוג מלך הבשן. וקשה שהרי עוג רשע היה ומשה הרגו ואליעזר היה צדיק. וגם במס' סופרים חשיב ליה מתשעה שנכנסו בגן עדן מחיים ועל דבר זה נכנס כי כשהביא רבקה ולא מצא לה יצחק בתולים וכו' היה חושדו שבא עליה ואמר לו כן תחיה ותכנס בגן עדן כמו שאתה נקי ממנה ונתקיים לו אותה ברכה ונכנס חי בגן עדן.

תשובה: צ"ל ששני עוג מלך הבשן היו אחד רשע שהרגו משה ואחד שהיה עבד ומלך וכשמלך נקרא שמו עוג כי כל מלכי הבשן נקראים עוג כמו שמצינו בכל מלכי מצרים שנקראין פרעה: (דעת זקנים פ' חיי שרה פכ"ד, פל"ט).

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

(ז) טעם בפרשת פרה להורות שטעם המצוות הוא ציווי ה' ולא טעמים

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליהם פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על (יט, ב)

א.

וכתב רש"י בטעם 'זאת חקת התורה: לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה

עוד מעתה וכך היה אהרון עושה כל ימיו עד שהיה מכניסה לתוך ביתה והיתה מתעברת ויולדת בן ואמרה לא ניתן לי הבן הזה אלא בזכות אהרון והיה קורא שמו אהרון ויש אומרים יותר מ3000 בישראל היה שמם אהרון וכשמת חלצו על מיטתו יותר מ24.000 בנים ובני בנים לכך נאמר ויבכו את אהרון שלשים יום כל בית ישראל. (אבות דרבי נתן נוסח אחר פכ"ד).

ויאמר יהוה אל משה עשה לך שרף. (פכ"א, פ"ח).

שאלה: מדוע קראו הקב"ה בשם שרף ולא בשם נחש.

תשובה: לפי שהיה סבת החטא וגרם מיתה לעולם ועל אמר שרף הזכירו בשם תואר כי הוא בעל ארס שורף. (רבנו בחיי).

וקהה כל הנשור וראה אתו נחי. (שם, שם).

שאלה: מדוע צוה הקב"ה דוקא לרפואתם בנחש.

תשובה: א) רבים השתבשו ואמרו כי זאת הצורה לקבל כח עליונים וחליל' חלילה כי הדבר נעשה בצווי השם ואין לנו לחפש למה צורת נחש ואם לא כן יראנו היש עץ שימתיק המים המרים אפי' הדבש לא ימתיקם ומה טעם לשום דבלת תאנים על השחין ואין בתולדת הדבלה להסיר השחין והאמת כי נשגבה ממנו דעת עליון: (ראב"ע).

ב) הנראה בעיני בסוד הדבר הזה כי הוא מדרכי התורה שכל מעשיה נס בתוך נס תסיר הנזק במזיק ותרפא החולי במחליא כמו שהזכירו (מכילתא ויסע א) בוורוהו ה' עץ (שמות פט"ו פכ"ה) וכן במלח אלישע במים (מלכים ב' פ"ב פכ"א) וידוע מדרכי הרפואות שכל נשוכי בעלי הארס יסתכנו בראותם אותם או בראות דמותם עד כי נשוכי הכלב השוטה וכן שאר הבהמות השוטות אם יביטו במים יראה להם שם בבואת הכלב או המזיק וימותו כמו שכתוב בספרי הרפואות ומוזכר בגמרא במסכת יומא (פד) וכן ישמרו אותם הרופאים מהזכיר בפניהם שם הנושך שלא יזכרו אותם כלל כי נפשם תדבק במחשבה ההיא ולא תפרד ממנה כלל עד שתמית אותם וכבר הזכירו דבר מנוסה מפלאות התולדה כי נשוך הכלב השוטה אחרי שנשתטה בחליו אם יקובל השתן שלו בכלי זכוכית יראה בשתן דמות גורי כלבים קטנים ואם תעביר המים במטלית ותסננם לא תמצא בהם שום רושם כלל וכשתחזירם לכלי הזכוכית וישתהו שם כשעה תחזור ותראה שם גורי הכלבים מתוארים וזה אמת הוא בפלאי כחות הנפש וכשיהיה כל זה כך ראוי היה לישראל נשוכי הנחשים השרפים שלא יראו נחש ולא יזכרו ולא יעלו על לב כלל וצוה הקב"ה למשה לעשות להם דמות שרף הוא הממית אותם. (רמב"ן).

ויעש משה נחש נחשת. (פכ"א, פ"ט).

שאלה: מדוע עשאו משה בצבע נחשת.

תשובה: ידוע כי הנחשים השרפים אדומי העינים רחבי הראש שגופם כעין הנחשת בצוארם ולכן לא מצא משה לקיים מצוותו בשרף בלתי שיעשה נחש נחשת כי הוא דמות נחש שרף ואם יעשנו מדבר אחר היה דמות נחש ולא דמות שרף ומה שאמרו מן הלשון הנופל על הלשון כי הזכרת השם בלבד תזיק והכלל כי צוה השם שיתרפאו במזיק הממית בטבע ועשו דמותו ושמו וכשיהיה האדם מביט בכוונה אל נחש הנחשת שהוא כעין המזיק לגמרי היה חי להודיעם כי השם ממית ומחיה. (רמב"ן).

שאלה: מדוע נחש נקרא בשם זה.

תשובה: הנחש נקרא בשם זה לפי שמעורב בארס שלו נחושת [תורה תמימה על קהלת פ"ז פ"א בשם הכוזרי מאמר ד' פכ"ה,

המעלה הגדולה בתכונה זו, היא שכל זמן והאדם עושה דברים מחמת ההבנה שלו בהם, הרי שזה נותן פתח ליצר לבוא לפתות את האדם לנמק לעצמו כל מיני התרים, שבאלו האופנים אין הדבר נאמר וכדומה אכן כאשר קיום המצווה אינו תלוי בטעם והסברים, אלא עושים זאת כי זה ציווי ה', ורצון ה' אינו ניתן להשגה וממילא לא שייך שאדם ימצא כל מיני ויתורים למיניהם אם יודע שהתוצאה של מעשיו היא נגד רצון ה'.

ומעתה יתכן לומר שדוקא לכן נתקן ההלכה שלא נתפרש טעמה שפרה אדומה מטהרת טמאים ומטמאת טהורים, להורות שסיבת הטהרה שהורגלנו בה שכאשר אדם טובל במקווה נטהר, ולאידך גיסא כאשר נוגע בדבר טמא או שקורה בו דבר טמא הריהו נטמא, כל הדינים האלו האדם סבור שהוא 'מבין אותם', אך לאמיתו של דבר גם דינים אלו הם ללא טעם, מדוע שמקוה יצור טהרה אצל אדם אחר, ולאידך מדוע שרץ מטמא ואיתא שר"ע מצא דרך לטהר שרץ בק"נ טעמים.

והיינו שהלכה זו של פרה אדומה באה ללמד שבכל דיני התורה של טומאה וטהרה יסודם הוא לא מחמת שאנחנו מבינים אותם ואיך הם פועלים, אלא יסוד הכל הוא כי כך ציווה ה', זה הדין וזה הטעם של המצוות.

ואפשר לפרש בזה את הפסוק 'זאת חקת התורה אשר צוה יקוק לאמר, דבר אל בני ישראל' כלומר ש'החוקה' היינו הדין בלא הטעם הוא 'דבר אל בני ישראל' כלומר שאין חידוש בכך שישנם דינים בלא השגה, שהרי לא ישיגוהו משיגי הגוף, וכל הדינים שה' ציווה לעולם א"א להשיגם עד הסוף, והחוקה היינו הדין בלא הטעם הוא 'דבר אל בני ישראל' להורות לעם ישראל שסיבת מעשיהם היא לא משום שהם מבינים את המצוות, אלא משום שכך ה' ציווה.

הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה'.

וביאר השפתי חכמים דברי רש"י מדוע דווקא על מצווה זו השטן ואומות העולם שואלים את ישראל מה טעמה יותר משאר המצוות, משום שבמצווה זו יש 'סתירה מיניה וביה', דהא היא מטהרת טמאים ומטמאת טהורים, אכן דאם כן מדוע התורה כותבת שבכזה עניין תמוה ויסודי בדין טהרת ישראל המענה הוא 'חקת התורה', הלא אדרבה עם ישראל נבדל מכל האומות מחמת טהרתו ופרישותו ומדוע לא נאמר הסבר בדין זה.

עוד יש להתבונן במאפיינים שמגדירים את פסול קרבן בפרה אדומה, שלא יהיה עליה עול, ושתהיה תמימה בלא מום. והטעמים לכך כתב רש"י שאם עלה עליה עול הרי היא פוזלת כלפי מעלה ושני שערות על גבה נכפפות. ויש להבין בטעם פסול זה.

ב.

ושמא אפשר לומר בזה עפ"י מה דאיתא בתורת כהנים [ספרא קדושים פרשה ד פרק ט] 'ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, אם מובדלים אתם מן העמים הרי אתם לשמי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר מלך בבל וחביריו, ר' אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם אי איפשי ללבוש שעטנז אי אפשי לאכול בשר חזיר, אי איפשי לבוא על הערוה, אבל איפשי מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי כך ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו מלכות שמים'.

כלומר שהשבח של עם ישראל זה לא בכך שהוא שומר את התורה מחמת ההבנה שלו או ההשגה שמיג בטעם קיום התורה והמצוות, אלא עושה ציווי ה' מחמת 'כאשר ציווי ה' אלוקי' וזה היסוד של עם ישראל 'נעשה ונשמע' שעושים אף בלא הבנה, אלא מחמת ציווי ה'.

”נחשבה” – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט”א

החיים מלאים נסיונות

וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאַלְקִים וּבַמַּשֶּׁה לְמַה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בְּמִדְבַּר פִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלָחֶם הַקְּלָקֵל. כשאנו קוראים בתורה על הנסיונות שניסו אבותינו את הקב"ה במדבר, קשה מאוד להבין איך זה יתכן, לנו נראה שאנו לא היינו נכשלים בנסיון שכזה, וכי קלה היא בעינינו לומר על המון, שהוא תופעה ניסית מופלאה, ממש לחם אבירים שמלאכי השרת משתמשים בו, וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בְּלָחֶם הַקְּלָקֵל, ובאמת צריך להבין זאת מאוד.

אמנם אחר ההתבוננות היא שאלת הילדים, כי מה שעלינו לעשות, זהו לשאול את עצמינו אנו, האם באמת אנחנו כן מתמודדים עם היצר הרע שלנו, שברב הפעמים אנו יודעים בכירור מה צריך לעשות ומה יש להמנע מלעשות, ומ"מ לעתים קרובות לדאבון הלב, אנו לא מתגברים, ומה לנו כי נלין על אבותינו, דור המדבר.

ולא זו בלבד, אלא שנראה שהמכשולים של דור המדבר היו יותר מכשולים רעיוניים, ואילו אצלנו המכשולים הם גם ובעיקר ברמת הביצוע, וכלומר המכשולים שלנו הם יותר מפני שאיננו מקיימים את מה שאנו יודעים היטב, כלומר שמעשינו אינם מתאימים לדיעותינו, ואילו הם נכשלו מפני הטעות, כלומר שאלמלא טעו לא היו נכשלים כלל. ולמרות שהיו דור דעה, לפי דרגתם היו הנסיונות והטעויות שלהם, (אגב, כבר פירשו שגם בדור המדבר, הנכשלים היו מעט מאוד מבני הדור, ויש לזה כמה הוכחות), ולכן עדיף שנתמקד בתיקון המעשים והמדות שלנו, במקום להכות על הטא על חזה של זולתינו.

ואולם בירור הענין הוא, כי האדם נמצא תמיד בניסיון, וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק א', **כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב, הנה הם נסיונות לאדם, העוני מצד אחד והעושר מצד אחד כענין שאמר שלמה (משלי ל): פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש וגנבתי וכו'.** השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור. והיינו שהאדם עליו לשנן כל הזמן שהוא נמצא בתוך המלחמה החזקה, וצריך לעשות חשבון הנפש.

ובאבות דרבי נתן פרק ל"ד, עשרה נסיונות ניסה הקב"ה את אבותינו וכו'. ולכאורה קשה דבמשנה באבות נתן עשרה נסיונות ניסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא במדבר, ואילו כאן אמר, שהקדוש ברוך הוא ניסה את אבותינו, וגם בקרא הלא כתיב, וינסו אותי זה עשר פעמים. ובספר לקט שיחות מופר מהג"ר אייזיק שר זצוק"ל, עמד בזה וביאר, שבודאי הם נסיונות שניסו אבותינו את הקב"ה כביכול במדבר, אולם זה גופא היה על ידי שהקב"ה ניסה את אבותינו. והיינו שבאמת היה מקום לטעות, ולפי דרגתם היה זה נסיון קשה, ורק בגלל הקושי לא עמדו בנסיון.

על פן יאמרו המושלים באו חשבון תפנה ותכונן עיר פיהון. ובכא בתרא דף ע"ח ע"ב, א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו' המושלים אלו המושלים ביצרם בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה תבנה ותכונן אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא. ע"כ.

ובספר מסילת ישרים פרק ג' כתב, והנני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו כסוחרים הגדולים אשר יפלו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו עראי, אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה הוא. והכמינו זכרונם לברכה הורונו בפירוש צורך החשבון הזה, והוא מה שאמרו ז"ל, על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, על כן יאמרו המושלים ביצרם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה וכו'. וזה, כי העצה האמיתית הזאת, לא יוכלו לתת אותה ולא לראות אמיתתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרם ומשלו בו. כי מי שהוא עדין חבוש במאסר יצרו, אין עיניו רואות האמת הזאת ואינו יכול להכירה, כי היצר מסמא את עיניו ממש, והנה הוא כחולך בחושך שיש לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם. והוא מה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פג): תשת חושך ויהי לילה (תהלים קד), זה העולם הזה, שדומה ללילה. ע"כ.

והנה בדברי המסילת ישרים למדנו שני דברים חשובים ביותר, האחד שצריך וחייבים לעשות חשבון נפש על בסיס קבוע, והשני שרק מי שיצא ממאסר יצרו יבין את חשיבות הדבר, ואילו מי שהוא עדיין חבוש אצל יצרו, אי אפשר לו להבין כלל, כי היצר מסמא את עיניו ממש, ורק בגלל זה הוא אינו מבין חשיבות הדבר. וכלומר שאם אין אנו רואים כמה חשוב הדבר, הוא מפני שעדיין לא יצאנו מן המאסר הנורא הזה.

וזכורני שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל אמר פעם בשיחה, כל בעל קיוסק, עושה חשבון בכל ערב אם הוא הרויח או הפסיד, ואנו לא נעשה חשבון? ונשאלת השאלה באמת כיצד יתכן שאין אנו מבינים כלל את הצורך בעשיית חשבון, מה שכל חנווני פשוט מבין.

ונראה שהיצר גורם לנו להקל ראש ולחשוב כי בכל מקרה זה לא הולך להיות כל כך גרוע. ובדיוק כמו שאנו רואים אנשים שמזלזלים ומקילים ראש בהרבה עניני בריאות, ולא ראינו שאנשים מזלזלים כל כך בדברים אחרים, אלא שמסיבות שונות של עצלות וחוסר נוחות, ועוד סיבות שונות ומשונות, מקילים ראש וחושבים

שלהם זה לא יקרה, ומסכנים גם אנשים אחרים בשוגג ואולי במזיד ד' ישמרינו, וכאשר זה קורה, לפעמים כבר מאוחר.

וזהו על כן יאמרו המושלים בואו השבון, הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, וכן לחשוב ההשקעה בשמירת הכללים מול הריוח של הבריאות, ולהיפך להיפך, וכתב הרמח"ל שהם החכמים עברו את גן המבוכה. וכנראה שרק מהם צריך לשמוע, והקב"ה יעזרינו ע"ד כבוד שמו. ונזכה לרפואה שלימה ולגאולה קרובה אמן.

פרק קי"ד "משלוח מפתיע לסנטור"

תקציר של שבוע שעבר:

טלפון מגיע לרמטכ"ל מרדכי מקלף באישון לילה, האלוף משה בריל מודיע על תסבוכת חמורה שחלה שמונת אישור הרכש, האמריקאים אינם מוכנים לאשר רק כמחצית הרשימה, מלבד זאת הם לא מאשרים את הנשק המודרני והיעיל ביותר, טענתם שהרשימה מוגזמת ומתאימה למעצמה גדולה ולא למדינה בסדר גודל כשל ישראל, יש להם מחויבות כלפי יתר החברים בברית נאט"ו.

לאחר משא ומתן זועם מתברר שיד סנטור יהודי בוחשת בעניין, הוא זה שמערים את הקשיים ומציב תמורה לאישור הרשימה בשלמותה, אם יאותו לשחרר חייל יהודי בשם מולי פלד שכלוא בכלא אי שם בלי משפט, כל הפרטים שלו נגרו כתוצאה מכך יכול החייל הזה לשבת בכלא עד סוף ימיו כשאיש לא יודע כלל היכן הוא, הסנטור שהוא בן דוד נכנס בעובי הקורה כדי לשחררו, הוא מנצל את מעמדו החזק כדי לשחרר את החייל מיידית. משה בריל מבקש מהרמטכ"ל שיכנס את כל אלופי המטה כולל הרמטכ"ל הקודם שהיה מעורב בתיק של מולי פלד.

ישיבה סוערת מתנהלת, דעות שונות נשמעות בעניין, לבסוף הוחלט שהרמטכ"ל הקודם יגאל ידן ייצור קשר עם רב נפתלי ויגיש לו הצעת פשרה, לנהל משפט מהיר לחייל והתחייבות שלא ישב בכלא יותר משנתיים וחצי, רב נפתלי אינו מוכן להתפשר, הוא טוען שמולי פלד כבר נענש דיו, הוא במצב קשה ביותר, אם לא ישוחרר באופן מידי יש חשש שלא ישתקם לעולם, הוא אינו נוטה להגמיש את בקשתו.

לאחר שיגאל ידן נכח שהסנטור עקשן גדול הוא נכנע ומתאם עם רב נפתלי שתוך מספר ימים ישוחרר החייל מבית כלאו, רב נפתלי אינו סומך עליו הוא מבקש צילומים בחרים שיראו את מולי פלד מצוי במגרש בקרבת בית הוריו התמונות טעונות אישור נטריוני כדי למנוע זיוף, רק אחרי שיוכח שאכן שוחרר באופן מלא, אחרי שיצור קשר עם אמו של מולי וישמע ממנה שאכן בנה שב לבית ישחרר את רשימת הרכש כפי דרישת אנשי המשלחת.

מוריס לוי לחיים שלום: אם תשתחרר מהכלא הזה...אני חוזר בתשובה!

"אפשר לשאול אותך מהו סוד שמחת חי"ק? אנשים כאן דועכים אחרי שבוע שבועיים, החזקים יותר סוחבים ששה שבועה חודשים, רק בודדים עוברים את השנה שנתיים. איש לא שורד בבית הקברות מחיים, אפילו אני שיכול להשתחרר בכל זמן שארצה וכביכול שולט פה על האסירים, חש לא אחת בדיכאון אימים, כי אני מתחק בצל המוות בתמידות, מידי תקופה אני נקרא לפנות גופה של אדם, זו הפריבילגיה היחידה של האסירים לברוח מעונש הכלא האין סופי, כאן לא מפרעים לאנשים להחליט כמה זמן יסבלו.

גם אתה היית בדיכאון איום, עשית לי משחק שאתה עומד למות וכמעט האמנתי לך, הייתי בטוח שתבחר מוות מחיים עלובים כאלו, אבל לפתע שינית כיוון, עשית היפך מוחלט בתמורות חי"ק, כבר שבוע אתה משחד שמחה עצומה, כאילו זכית בפייס הגדול ביותר.

חיים שלום היה מופתע מהשיחה הגלויה שניהל איתו מוריס, הוא בן אדם מעניין, הוא ציפה להמשך דברי הסוהר, לאן הוא חותר להגיע.

מוריס ממשיך את שיחתו במרץ "תן לי כמה טיפים, אולי אאמץ אותם כמשנת חיים, גם אני חייב ריענון בחיים".

"אין לי שום עכבות לספר לך מה עובר עלי, אני חש שמחה על זה שקיבלתי אות משמים כי תשובתי התקבלה, אני כבר לא דחוי ומוקצה מחמת מיאוס כבעבר, זה משמח אותי ביותר" השיב חיים שלום כשפניו קורנות מאושר.

"דברך לי חידה, אולי תרחיב מעט יותר" התחנן הסוהר הקשוח בפני אסירי.

"אני חושב שזה לא יהיה טוב עבורך שתשב איתי מעבר לזמן שמוקצה לך, זה עלול לעלות לך יקר מאוד", הזהיר חיים שלום את הסוהר הסקן.

"אל דאגה, ארגנתי לעצמי כמה שעות חופשיות, לא הייתי אמור להיות כעת כאן, נשארתי בהתנדבות, בכך פטרתי את החברים שלי משמירה, כיון שאני בהתנדבות אין לי זנב שעוקב אחרי, עשיתי זאת כדי להוציא ממך מעט פרטים עליך, אתה היחיד שהצלחת לסקן אותי על טיב מעשיך, מה לך ולכלא האיום ביותר, אתה לא מאותו חומר אנושי, יותר מדויק תת אנושי, כאן יושבים קרימינלים (פושעים) מהסוג השפל ביותר שאסור שיראו את אור היום אפילו לרגע אחד, כי הם מסכנים את הסביבה שלהם ואין דרך להגן על החברה רק בכליאתם עד סוף חייהם, אבל אתה כל ק לא זומה להם בשום פרט, שתי שאלות לי לך, אשמח אם תענה לי עליהם בקצרה.

הראשונה: על איזה חטא שפטו אותך למאסר עד למוות? השניה: איך אתה מסוגל להתרומם ממצב המשפיל ולשמוח כאילו אתה נמצא במקום פסטורלי שמרגיע ומעניק אושר לנופשים בו?" הפציר מוריס.

"אשתדל לענות לך על קצה המזלג, לשאלתך הראשונה, הואשמתני בעריקה מצה"ל, אלא שאני אגוז קשה לפיצוח כפרתי באשמה, לא ידוע לי כלל שהתגייסתי ושירתתי בצה"ל, ההכחשה לא הייתה אבל באופן גורף לא טענתי להם שאני יודע בידיעה ברורה שלא התחייילתי רק אמרתי שאני לא יודע מכזה סיפור, יתכן שדבר כזה קרה במציאות, אבל זה לא מתחבר אלי, אל תנעץ בי עיני עגל, כאילו אמרתי את השטויות הכי גדולות, אם תהיה לך סבלנות, אבהיר לך מעט את דברי התמוהים.

לפני תקופה חליתי קשות בדלקת ריאות זו צדדית, הייתי קרוב לשערי מוות, אושפזתי בבית חולים "ביקור חולים" בירושלים לתקופה ניכרת, המחלה הזו הביאה שעברתי תהליך "בלאק אאוט" חלקים גדולים מאוד של הזיכרון נעלמו ממני, לא נשאר לי שום זיכרונות מתקופת הגיוס, אני לא רואה את עצמי כחייל בצה"ל ועוד בדרגה בכירה, אבל השובים שלי משוכנעים שאני עריק מהצבא, הם הדביקו לי שם "מולי פלד" בעוד ששמי האמיתי הוא חיים שלום פינקלשטיין.

כנראה שהדמות היא הייתה מאוד חשובה להם והם לא היו מוכנים לוותר עליה, הם גייסו את כל המי ומי לשכנע אותי לחתום על גיוס בתנאים מדהימים, אבל התנגדתי לך מטעמים עקרוניים, אני משתייך לפלג הקנאי הקיצוני בירושלים שלא מאמינים ב"אתחלתא דגאולה" מה לי לצבא ציוני שהוא חילוני לחלוטין משפחתי לא הייתה מוכנה לצעד כזה, לא הייתי מתגייס בניגוד אמי, לכן אני חושב שיש מישהו שדומה לי מאוד (כפיל) שבשבילו הם טועים בי, מישהו למעלה החליט לנקום בי ולהעביר אותי לכאן, הם איימו עלי שאם לא אתרצה להם זה יהיה סופי, אבל לא הסכמתי לך, באישון לילה הועברתי לכאן, שמי ואישיותי נמחקו לחלוטין, הפכתי למספר (בדומה לאסירים במחנות העבודה הנאציים) ותו לא. אני יודע שיש חשבון בשמים, בתור בחור צעיר הייתי עילוי עצום, כולם צפו לי עתיד מזהיר מאוד, אבל נטשתי את הדרך הטובה והגעתי כמעט לשערי כפירה רח"ל, לפיך נענשתי בעונש כה חמור".

"לא הבנתי, אם הגעת לשערי כפירה איך נשארתי בחלק הקנאי?!" הביע מוריס פקפוק בכל הסיפור ההזוי של מס' 210

"זו לא סתירה, יש לאדם בחירה וכשלת בקריאת ספרים חיצוניים, אבל לא שינתי את לבושי וחברתי" הבהיר חיים שלום.

"את זה אתה זוכר ואת היתר אתה לא זוכר?!" התפלא מוריס לזיכרון הסלקטיבי של האסיר המשונה.

חיים שלום העדיף לא לענות על השאלה הקנטרנית, הוא העביר נושא.

"עתה אעבור ברשותך לשאלתך השניה ואענה על ק בשיא הפשיטות, בזמן האחרון ראיתי חיוך משמים, אבי ז"ל הגיע משמים כדי לסחוב אותי בציציות ראשי, לא לשקוע במ"ט שערי טומאה, בחלום האחרון הוא אמר לי שבקרוב אשתחרר באורח מופלא כנגד דרך הטבע ואפילו אזכה להקים בית נאמן בישראל, הוא ביקר אותי שאזכה לבנים ובני בנים שהולכים בדרך התורה, מה יכול להיות יותר משמח מזה?" סיים חיים שלום את הדרשה עם חיוך גדול.

"תרשה לי להעיר לך כמה דברים, אל תכעס על הביקורת שאני מעביר על דברך, זה לגיטימי לחלוטין, החלק הראשון שלך לא מתקבל אצלי, הוא הזוי לחלוטין, הכלא שלנו לא משמש לכליאת עריקים, יש מספיק בתי כלא עבורם, גם העונש המירבי על עריקה הוא מספר שנים, בין שלוש לחמש שנים, תלוי באלו נסיבות, לאף עריק לא יתנו עונש כה חמור, רק אם נצטרף לזה עון קרימינלי חמור ביותר שמצדיק עונש מוות, הכלא כאן נועד רק לפושעים כבדים ביותר שהחברה לא יכולה לשאת אותם.

דעתי היא, אתה לא אומר את האמת לאמיתה, אתה מסתיר רקע חמור שאתה בוש בו, גם לא נראה לי שלקית ב"בלאק אאוט" או בדמנציה (מחלת השכחה שנקראת באידיש פארקאלקייט, או שיטיון בשפה הרפואית) לא נוח לך שאחשוד אותך לרוצח שכיר ששלח עשרה אנשים אלי קבר, אבל לא אחפור בנושא הזה, אין זה מתפקידי, לא על זה אני מקבל משכורת, הסקרנות בערה אצלי על מה ולמה קיבלת עונש כה חמור, אבל זכותך לשמור לעצמך את סודך עד אלי קבר.

החלק השני שאמרת עוד יותר לא מובן, נראה לך שיש מכאן דרך יציאה?! אם כך טעית בגדול! כאן יש כניסה ללא יציאה, אני משרת כאן כמה שנים ועדיין עוד לא היה אחד מתוך האסירים שיצא חי, כמה יצאו מכאן אבל מכוסים בסדין, הם הובלו אי שם

ונקברו ללא ציון מצבה, לאסירים כאן אין "זכויות אדם" זה כלא מסווג מאד שלא ידוע עליו כלום, זה אחד הסודות השמורים במערכת, היה אסור לי לספר לך זאת, אבל היות ואני יודע שלא תלשין עלי וגם כי יש לי הערכה עצומה אלך לנוכח התקופה האחרונה בה הראית לי שיש לך סולם ערכים יהודי, לפיך הייתי חייב לגלות לך את האמת.

עתה שאלה לי אליך, האם אתה עדיין מאמין שתצא מכאן? סיים מוריס את הרצאתו הארוכה בחיך עקום.

"אכן כן, יש לי תחושה שמקננת בליבי כי ה' שהוא בעל הכוחות כולם עילת העילות וסיבת הסיבות, שמע את קולי וזעקתי, כבר אמר נעים זמירות ישראל דוד המלך ע"ה "תבוא אנקת אסיר לפניך" הרבה בכיתי לפניו והתחרטתי לחלוטין על כל המעשים הרעים שהיו נחלת חיי, מדי יום ביומו אני מבוך בברכת השחר את הברכה "מתיר אסורים" בכוונה גדולה שה' יתיר את מאסרי, אמנם זה הולך על החלק של הגוף שקם מחדש בכל יום לאחר שהיה משותק בשינה, אבל זה גם הולך על המאסר הגשמי, כפי שאנו מברכים ג' פעמים ביום בתפילת שמונה עשרה "מתיר אסורים" רק הבורא משחרר את האסירים והוא זה שכולא אותם, אין כוח בידי האדם החזק ביותר להחזיק אדם בכלא, אם לא נגזר על ק' משמים. בשמיים נגזר על כל אחד בהתאם למעשיו גזירות, יש לקב'ה שליחים שמבצעים למטה את הפסק מלמעלה. אם בשמים נגזר עלי שאצא מהכלא ושאתחנן עם בת זוגתי שממתנה עלי שנים רבות, ק' יהיה, אפילו שזה נוגד את רצונות אנשים רבים" סיים את דרשתו מותש לחלוטין.

"אני שומע לראשונה דברים כאלו, באתי ממשפחה טובה, אבי עליו השלום היה אדם דתי ושמר על המסורת, הוא הלך כל יום לבית הכנסת ולמד תורה כמעט כל היום, אבל הוא עשה את טעות חייו, הוא התיישב ביפו במקום רחוק מדתיים ולכן לא שלח אותי למקום דתי שמלמדים תורה, לא היה בכל האזור שלנו בית ספר דתי, בתמימותו סבר אבי ז"ל שהוא יעניק לי בבית הכנסת בשעות שבהם אני חופשי את כל מה שאני צריך, אבל הוא לא הבין שכוח החברה החילונית חזק שבעתיים.

כל עוד הייתי ילד תמים הייתה לאבי השפעה עלי, הייתי מגיע כל יום לבית הכנסת ללמוד איתו חומש משניות ודינים, אחרי זה נתן לי טעימות בגמ', אבל ככל שהתבגרתי וראיתי את החיים הקלילים של החברים שחיים חיי דודור ואלו אני ילד אומלל ביותר שלא נהנה מהחיים אפילו בגרוש אחד אף פינוק קל לא נתן לי, מה שחשתי במשך כל היום, אבא שניצב מעלי בלי להרפות, הוא מפקד ומצווה ולא נותן לי מרווח נשימה, הוא רוטן בלא הרף שאני לא לומד מספיק ומחפש תענוגות אסורים, לא הבנתי מה הוא רוצה מחיי? למה אני שונה מחברי שיש להם חיים קלים, איש לא עומד בדרכם והם נהנים מהעולם במלוא החופניים.

התחלתי לשנוא את כל הדת והמסורת, ככל שבגרתי יותר התרחקתי יותר ויותר, עד שכמעט הפכתי לאפיקורס במוצהר, אחרי פטירת אבי ז"ל בפתאומיות אני סובל ממנו שבעתיים, אי אפשר לברוח ממנו, הוא מגיע אלי בחלומות ומפחיד אותי, מדי כמה שבועות הוא בא אלי בחלום ומזהיר אותי לחזור בתשובה ולהתפטר מהתפקיד הזה, אני מתעורר עם הרבה סיזים, אבל קשה לי לעזוב את התפקיד הזה, כבר התרגלתי אליו ולא אוהב שוב להתחיל הכל מחדש.

אבל עכשיו אחרי מה שאמרת לי אומר לך בכנות, אם החלק השני שאמרת לי יתקיים ובדרך כלל שהיא תשתחרר מהמקום, אני עוזב את המקום מידי, אחפש בלי נדר את עצמי, אולי אלך ללמוד באיזו מסגרת של ישיבה או בבית כנסת ואשמע שיעורים אצל רב בית הכנסת שסמוך לביתי, בלי נדר אתחיל לשמור שבת באורח מלא ואניח תפילין בכל יום, אתה תהיה בשבילי אות מהשמיים כי ישנה השגחה פרטית שמנהלת כל אדם באופן אישי, אין אדם שחי לעצמו, הוא מנוהל ומנווט מלמעלה, רק שיש לו בחירה חופשית לבחור בטוב או חלילה וחס ברע" את המילים האחרונות סיים מוריס לוי כשידיו קפוצות כלפי מעלה כשבועה.

שמחה עצומה אחזה בחיים שלום לשמע דברי מוריס לוי.

"מי יודע, אולי נשלחתי משמים לכאן, כדי להחזיק בתשובה, איש מאתנו לא יודע איך בדיוק הוא פועל למטה, יתכן שנבחרתי להיות השליח להשיב לצור מחצבתך ויד מכוונת מלמעלה בחרה שבדיוק אתה תהיה הסוהר שלי ושכלל ייוצר עמך קשר, דבר שאתה בעצמך אומר שכאן זה לא מציאות, והנה התרחש הדבר נוצר בימינו קשר.

"אם כן המתן לאות שיגיע משמים, בקרוב ממש תגלה ששחררתי מהכלא, אין לי מושג איך זה יקרה אבל ברור לי שזה יקרה" הבע חיים שלום את דבריו באופטימיות מוחלטת.

"אשרך שגם במקום כזה אתה מחזיק את עצמך איתן, עד כדי שאין לך כל ספק בחלומות שלך, אני חש שהחלומות שלך משתלבים עם החלומות הרבים שפוקדים אותך, אבי ז"ל מאז שנפטר אינו מניח לי לנפשי, הוא עושה לי את המוות שאעזוב את המקום, אלא שהיצר הרע לא נותן לי מנוח, הוא לא מניח לי לעשות תשובה, אבל עתה אם אקבל את האות הזה משמים, בלי נדר אעשה את הצעד הגדול הזה, לא אשוב להיות חלק מהמערכת המרשעת שמתעמרת בחיי אדם".

הוא תופס נשימה ולפתע משנה כיוון. "בעצם הדבר לא פשוט, גם אם תעלם באופן פתאומי, מניין לי שאלו שמחפשים את רעך לא דואגים לשלוח אותך לעולם שכולו טוב, איך אדע ששחררת מהכלא או מהעולם, הרי לא תניח לי פתק על ק'?

"יש כזה דבר ששולחים אסירים לעולם שכולו טוב?" התחלחל חיים שלום מעצם המחשבה המזוויעה.

"כן ישנם הרבה כאלה, ישנה יד נעלמת שדואגת שלא יאריכו ימים במקום הזה, יש לי חשד על כמה שהורעלו למוות, אולי גם אתה תהיה מבין אלו?" מוריס נראה מאד רציני.

"הנה בא היצר הרע להסיג אותך מהתוכנית הטובה, לפני רגע כמעט נשבעת לחזור בתשובה, מה אכפת לך לתת לבורא עולם להחזיק בתשובה גם בלי אות מוחש מהשמים, עצם זה שלא תראה אותי בניגוד לכל האסירים שנותרה גופתם הדוממת עדות שמתנו על מיטתם, היעלמותי הפתאומית תהווה לך דוגמה כעין סילוקו של אליהו הנביא ז"ל שעלה בסערה לשמים ודיה כדי לעורר את מחשבת התשובה כי יש אדון לבריאה" סיים חיים שלום את דבריו.

"השיחה שלך זעזעה אותי לחלוטין, אתה צודק לחלוטין בכל דברך, די לי בכך שאם אתה נעלם בקרוב בצורה מסתורית, אני מבטיח לך שאני חוזר בתשובה, בו ביום אגיש את התפטרותי מהשירות, דבר זה יחשב לך כזכות או בעולם הזה או לעולם הבא" סיים מוריס את דבריו בהחלטיות.

בין תקוה לאוש:

היום השלישי של התהילים הסתיים, צארטיל ואמה יצאו את המערה מלוות בגב' אסתר פינקלשטיין, היום האחרון הפיל מחיצות גבוהות שחצצו בין שתי הנשים המבוגרות, ציפורה חשה הערכה גדולה כלפי גב' אסתר פינקלשטיין שמחזיקה את עצמה במצבים הקשים ביותר באמונת חוסן, האישיות הנלבבת מצאה חן בעיניה, היא נזכרה גם בבעלה המנוח רבי שלמה זלמן ז"ל שהיה ידיד גדול של רב משה יוסף שהיה אדם מיוחד במינו, הזיכרונות הטובים הציפו אותה, הם עזרו לה לגבור על תחושת הסלידה שהייתה שמורה אצלה על הבן חיים שלום. לפתע נזכרה שהוא היה עילוי נדיר ביותר ועד כמה בעלה רב משה יוסף היה יוצא מהכלים בכל יום מחדש כשהיה לומד איתו, לפתע היא מרגישה את הרגעים הטובים שהיו בהתחלה.

אולי השינוי בהערכה שלי כלפיו מהווה רמז שאכן הישועה מתקרבת, חיים שלום עומד לצאת מהכלא באורח פלאי והשידוך ישוב בחזרה ולכן מנסים לעורר בה מחשבות חיוביות, אם לא כן, מה קרה לפתע שמתעוררים בקרבי רגשות חיוביים כלפיו? כנראה שבשמים רוצים להקל עלי כשאיזרש לחדש את הקשר מחדש, חשבה לעצמה מספר פעמים.

"לאמיר האפין אז אין דעם נאנטען צוקונפט וועט מעהן זיך באגעגענען אויפ אשמוחה צוזמאען-הבה נקווה שבעתיד הקרוב ניפגש יחד בשמחה, לאמיר דאווענען אז מוועט נאך קענען זיך צוזאמען פרייען, הבה נתפלל שנוכל לשמוח יחד" אמרה גב' פינקלשטיין בעת שנפרדה מהן, היא הייתה אמורה לחזור עם מונית שסיידר לה רב מיילאך פישמן על חשבוננו, ניכר היה עליה שהישועה עברה נחשבת כדבר ודאי שאין עליו שום ספיקות.

למחרת בבקר יצא הרכב שהסיען בהלך, למסע סיוטים לכיוון גאולה מאה שערים. כל המתפללים עלו עליו מלאים שמחה, כולם חשו שהנסיעה לא הייתה לחינם, הם פעלו ישועות, כל אחד עבור עצמו או אחד מהקרובים.

צארטיל הייתה תפוסה כל הדרך במחשבות לא משמחות, לפתע החלו לנקר בה הרהורים טורדניים שמביאים לידי דיכאון, מתי תשמע את קול המבשר כי חיים שלום יצא מהכלא הסודי, הוא ישוב להיות חופשי ככל אדם ויקים עמה את הבית שמתאחר כבר למעלה מחמש עשרה שנים, מתי יקרה כזה דבר? איך ישרו לפתע חומות הכלא וחיים שלום יצא משם חופשי לחלוטין? האם כעת יקרה כזה נס?

להאמין שהתארסה כבר בחשוון שנת תרצ"ח, היא אווזת באמצע שנת תשי"ג ועדיין אינה נשואה, חמש עשרה שנים עברו ועדיין היא לא נשואה, הנשמע כדבר הזה?! בפרק זה יכולה הייתה להיות אמא לעשרה ילדים שקועה עד למעלה מצווארה בחינוכם, והנה עד עתה היא כעין בחד נטוש במדבר.

רגשות מעורבים עברו בה, לרגע קט היא בטוחה שתראה את הישועה בקרוב ממש, אבל לפתע מתגנבות בקרבה תחושות פחד ויאוש, מה היום שונה מאתמול? קשה לטאטא את המחשבות הטורדניות שמציפות אותה.

היא מחליטה להתנער מהן בכוח על ידי אמירת עשרים פרקי תהילים בכוונה שוב ושוב, היא לא תעזוב את התהילים השחוק עד שתראה את שכונת גאולה מולה. אמה מבחינה היטב איך הצבעים מתחלפים בפני בתה הבוגרת, לרגע היא חיוורת כסיד, במשנהו היא משנה צורה לצבע ארגמני וורוד, לבה האימהי קולט כי בתה נאבקת בין תחושות סותרות, להאמין או לא, לא קל להיות מאמין לאחר אין ספור שנות אכזבה ותוחלת ממושכת שמחלה את הלב.

"צארטיל ווען מ'גלייבט מיט דעם גאנצען הארץ אז סיא וועט זיין גוט וועט טאקע זיין גוט- אם מאמינים עם כל הלב שיהיה טוב אכן יהיה טוב" עורדה ציפורה את בתה, מנסה לשדר לה רגשות אופטימיות שלה עצמה אין.

ביקור מפתיע ביותר.

רב נפתלי הרטשטיין הגיע אל משרדו השוכן ב"ריבר סיד" אחרי תפילת שחרית וסעודה קלה, לאחר לימוד בחברותא עם חמיו משך שעותיים רצופות, זה שנים שרב נפתלי קובע שיעור עיון עם חמיו שמפולפל מאד בלימוד, הם למדו גמ' בעיון רב, היה להם

קביעות הספק של כעמוד ליום, הם לא ויתרו על השיעור, אפילו בימי שישי הקצרים ובמוצאי שבתות, שבעה ימים שבועיים הניבו הספק עצום של לימוד סוגיא עם המפרשים העיקריים, ק' סיימו מסכתות בזה אחר זה.

גם באותו יום למדו בהתמדה את השיעור עליו לא ויתרו בשום פנים ואופן, גם אם היו סיבות רציניות שכביכול הצדיקו דחיה קלה, רב נפתלי נלחם בעיקשות, לא לוותר אפילו על יום אחד, אפילו כשהיה חולה עם גריפה (שפעת) רצינית ביותר, כשלא היה מסוגל להוציא כמעט הגה מהפה, אבל על סדר הלימוד לא ויתר, הוא למד בחירוף נפש, השיעולים המחניקים והחולשה שפשטה בכל הגוף לא מנעו את הלימוד עד שסיימו את החובה היומית.

חבריו למפלגה לא התרעמו על נוהגו שגרים לו להתחיל את סדר יומו מאוחר יחסית, כמעט בשעות הצהריים, כי התפוקה שהוציא במשך הזמן ששהה במשרד הקטן עם צוות שכלל שני מזכירים ומנהל לשכה [יהודים חרדים] נמרצים ביותר, עקפו השיגים של סנטורים אחרים שהיו וורקהוליסטים (חולי עבודה) מובהקים שהתחילו מבקר השכם עד לשעות המאוחרות ביום. רב נפתלי דגל בהשקעה של 60 שניות בדקה מנוצלות עד לפרט האחרון, מה שהביא לסגירת נושאים במהירות הבזק, ק' הצליח בשעות מועטות מה שאחרים מרחו בימים שלימים.

גם באותו יום הגיע למשרד רק לאחר שגמר חובתו היומית לגבוה, רק עתה יש לו את הרשות להתעסק בצורכי הכלל, בשעה 11 הגיע למשרד כשהוא שופע עליצות רבה, הייתה לו סיבה טובה לק, היום סיים עם חמיו את מסכת הוריות מסכת קשה ביותר ובעיון רב, המילים המתקוות של הסיום התרוננו בקרבו, כשם שזמיתי לסיים מסכת זו ק' אזכה לסיים את כל המסכתות של הש"ס והעיקר לדעת אותם על בודיים עברו המחשבות בראשו. הוא נשק למזוזה הענקית שתלתה בשער דלת משרדו, מנסה לפתוח את הדלת, להפתעתו הוא מוצא את הדלת פתוחה, מישהו ביקר במשרד מי זה יכול להיות?

בבוקר השכם הייתה נכנסת מנקה כושית שהייתה שוטפת את המשרד ונועלת את הדלת היטב, מעולם לא הותירה את הדלת פתוחה, אך הפעם הדלת לא הייתה נעולה, לא זאת בלבד, ברגע שנכנס אל חדרו גילה כי המשרד מבולגן כראוי, יד נסתרת בחשה בכל המסמכים ופיזרה אותם על גבי הרצפה, השולחן נראה אחרי פוגרום, נראה שהמבקר המרושע עשה זאת בכוונה, הוא רצה שאיש לא יסתפק שעשה ביקור מאד לא ידידותי, הוא דאג להותיר עקיבות גסים על כל צעד ושעל, סגירות זולות ביותר שעושונו נותרו במאפיה וחלק הושלך על גבי הרצפה.

כחמישה עשר סגירות עושונו בעת הביקור הפתאומי, זה אומר שהיו כמה מבקרים במשרד והם שהו זמן רב. קלסרים שהיו סדורים בסדר מופתי על גבי המדפים הושלכו לכל עבר, כמה מהם הושחתו ללא תקנה, הנזקים היו רבים, אבל הם לא ידעו כי רב נפתלי לא סמך על ניסים, לא היה מסמך אחד במשרדו שלא עשה לו העתק, את הגיבויים שמר בכספת מיוחדת ששכר מחברת בת ששייכת ל"ברנקס".

טובי עורכי הדין שהיו להם מסמכים מסווגים דאגו לשכור תאים מיוחדים בכספות, כדי להפקיד שם את מה שצריך לשמירה מיוחדת. רב נפתלי לא עשה סלקציה במסמכים, כל קלסר במשרדו היה לו תאום, הוא לא ויתר על אף מסמך, לעולם אי אפשר לדעת מתי יגיע לשימוש, למעשה פעולה זו הייתה מיותרת לחלוטין, לרב נפתלי היה זיכרון פנומנלי, הוא לא שכח דבר כל מה שראה צילם בזיכרונו עד ליומו האחרון.

חבילה קטנה ארוזה בקרטון חום דוחה הונחה באמצע השולחן, היה כתוב עליה בכתב מרושל "זורי אימפורטנט" (דחוף ביותר) רב נפתלי חשש לפתוח את החבילה שמא יש בה חומר שעלול להפליל, אסור שיהיו עליו טביעות אצבעותיו, הוא החליט להזעיק את הפוליס (משטרה) כעבור מספר דקות הגיעו שני בלשים בלבוש אזרחי ושומר עוטה מדים לבדוק את העניין.

הם עטו כפפות כדי לא לטשטש עקבות, הם פתחו את החבילה, היה בה גזיר עיתון של "ניו יורק טיימס" דמותו של הסנטור הייתה מוצבת במרכז, קריאה חטופה גילתה כי הכתבה מלאה השמצות מהסוג הגרוע ביותר שניתן על הדעת, הכתב תיאר את דמותו של הסנטור כאדם שפל שמעורב בפלילים, היו המזים גסים לקשרים עם המאפיה ועוד גופים עבריינים.

עיני הבלשים נפערו בתימהון, מתי יצאה מהדורה זו? סיפור כה סנסציוני היה צריך לצבור תאוצה ולהכות הדים בציבוריות, איך זה שאיש לא יודע מהכתבה המשמיצה? הצצה נוספת גילתה שזוהי מהדורת דמה, זיפן מוצלח נשכר לזיף תצלום של עיתון שיצא כביכול מטעם "ניו יורק טיימס" מגמת המכתב להפיל פחד על הסנטור. הם לא היו צריכים להתאמץ הרבה, מכתב נוסף היה מצורף לעיתון מוקלד במכונת כתיבה, השולח מזהיר את הסנטור כי אם לא יעזוב את המטלה האחרונה שנטל על עצמו, יושמך ב"ניו יורק טיימס" בעוד יומיים שלושה, הכותב הזהיר את הסנטור שבכתבה שתודפס בעיתון יוסיפו עוד השמצות כהנה וכהנה שיקעקעו את דמותו הציבורית לחלוטין.

הבלשים נטלו את כל הפריטים לבדיקה מעבדתית מהירה כדי לעלות על הפושעים לפני שיספיקו להפיק זממם, הם שאלו מהסנטור אם הוא מעוניין לשכור שומרי ראש, בתור סנטור מגיעה לו הזכות לק' במחירים נוחים.

"אין צורך, הגיב רב נפתלי, אם אני ראוי לשמירה אקבל זאת מאת הבורא יתברך, באם חלילה וחס לא "שווא שקד שומר".

אנשי הבולשת נעצו בו עיני עגל, הם לא הצליחו לרדת לדעתו, אבל אי אפשר להצמיד שומר אם הוא לא מעוניין בק, הם נפרדו ממנו בלחיצה ידידותית כשהם נותנים לו מס' טלפון חירום.

